

NARODNA BIBLIOTEKA

12,13-16

III

18,20

Spisi Andrejčkovega Jožeta.

I.

Črtice

iz življenja na kmetih.

J. Uršič

J. Endlicher

Novomesto 1884.

Natisnil in založil J. Krajec.

Andrejčkov Jože.

Životopisna črtica.

Nekdo je rekel: „Človek je rezultat odnošajev“. Ta istiniti izrek mi pride vselej v pamet, kedar se vzpominja pokojnega Andrejčkovega Jožeta in njegovega truda na polji slovenske književnosti. Bil je nadarjenec, ki bi se bil mogel popeti do velike pisateljske slave, da ga niso težki okovi odnošajev zaprečili v razvoitku njegovih duševnih sil. A pri vsih pomanjkljivostih njegovega književnega truda ima vendar tolikih zaslug za napredek naše popularne pripovedne književnosti, da zasluži trajnega vzpomina v povestnici slovenskega slovstva. In cender — kako je nehvaležen človeški rod in kako brzo pozablja svojih zaslužnih sinov — ne jedne slovenske novine, celo one ne, katerim je bil glavna duševna podpora — mu niso napisale dostojnega nekrologa, samo z nekoliko suhoparnih besedij naznanile so, da je preminol Andrejčkov Jože. — Ker nameravamo v „Narodni biblioteki“ pretiskati nekoliko zanimivejših spisov njegovih, smatrali smo za svojo dolžnost, da primerno smotru našega zbornika, podamo kratko životopisno črtico in oceno njegovega književnega truda. —

Jože Podmiljščak*) rodil se je v 24. dan meseca sušca 1845. leta v Krašinski na Gorenjskem. Na 630. strani Ljubljanskega zvona l. 1882. dokazuje g. Fran Šumi, da je rodovina Podmiljščakov preselila se v Krašinj iz vasi „Pod Miljem“ v župi sv. Ožbalta, kder je izvestno že 1830. leta domovala. Jožetov oče, Andrej Podmiljščak, bil je kočar v Krašinski ter je imel jedno hčer in dva sina, od katerih je bil mlajši naš pisatelj. Rodocina Podmiljščakov zove se še sedaj po domače „Andrejčkova“ (Andrej bilo je krstno ime očetu in starejšemu bratu Jožetovemu) in odtodi pisateljsko ime Andrejčkovega Jožeta. Kakor skoraj vsakega kmetiškega dečka, zapala je tudi našega Jožeta osoda, da je na domačih pašnikih bosonog in golorok ovce in goved pasel, ali zato v čvrstem planinskem vzduhu v krepkega in na duhu bistrega dečka vzrastle. S početka pohajal je v domačem selu šolo, kder tedaj še ni bilo učitelja, nego je poučeval v njej za silo krašinski župnik in zaslužni pisatelj slovenski, gospod Jurij Varl.***) V tej šoli odlikoval se je Jože sè svojim bistrim umom, svojo marljivostjo in znatiželjnostjo tako, da je gospod župnik svetoval roditeljem, da pošljejo svojega sinka v Ljubljanske šole. Siromašnim roditeljem bil je ta svet po godu, ali odkodi bi sredstva jemali vzdržavati dečka v Ljubljani, ko je njim samim dokaj trdo šlo?

V tej nevolji priskoči jim v pomoč blagodušni župnik. Obečal je svojo pomoč in tako je prišel Jože v Ljub-

*) On sam pisal se je „Podmilšek“. Gospod Niha Ves, učitelj v Krašinski, kateremu se zahvaljujem za prijazno prepuščene mi podatke životopisne. me zveruva, da narod v Krašinski govovarja ime našega pisatelja „Podmilšek in Podmiljščak“, a nikdar „Podmilšek.“ **) Glej profesorja Werna Jezičnik, leto VIII.

ljano v jeseni 1858 leta v tretji razred tedanje normalke. Zaščitnik njegov održal je svojo besedo. Podpiral je Jožeta, ki se je v normalnih in gimnazijskih razredih marljivo in z dobrim vzpehom učil, do svoje smrti.

Po smrti svojega dobrotnika, prislužil si je z domačim poučevanjem toliko, da mu ni trebalo svojih roditeljev preveč nadlegovati. Ulovil je kedaj pa kedaj tudi po kak krajcar kot nagrado za svoje spise, kajti pisateljevati je bil počel že v nižjih razredih gimnazije ter poslal nekoliko pesnic morda že Lj. Tomšič-u za „Torbico“. (ktero je imenovani v Ljubljani litografirano na svetlo spravil, potem pako se v Zagreb ž njo preselil) in izvestno Jančiču za „Glasnik.“ Posebno marljivo trudil se je ob času počitnic na domu, kder je na vrtu pod hruško ali pa v bližnjem gozdu, sedeč na prirodnej klopi, večidel prostega časa sprovel pišoč svoje povesti. Krajše povestice in smešnice čital je vselej svojim domačim in nekatere so še sedaj v Krašnji mej narodom znane.

Leta 1867. bil je Jože v sedmem gimnazijalnem razredu. Bil je vzrastel v krepkega deca in dvajsetletnega mladenciča in tako je bil vzpomladi 1867. leta pri vojaškem naboru v Kameniku potrjen v vojake. Dopršil je sedmi gimnazijalni razred, a nemila osoda iztrgala ga je iz njegovih nauk, katerih pozneje ni mogel nadaljevati. V jeseni rečnega leta odpotoval je v Komaren na Ogrskem, kder je garnizonoval drugi topničarski polk, kđ kateremu je bil premeščten. Tu je poučeval deco nekega višjega častnika ter si tako nekaj krajcarjev prislužil, da mu ni trebalo iskati od doma podpore. Pri topničarjih v Komarnu, kder je dosegel čin narednika ali feuerwerkerja, napisal je Jože

celo vrsto povestij in črtic ter polnil predale Besednikove ž njimi. Opisal je tudi trdnjavo Komarnsko v petnajstej in šestnajstej številki prvega letnika Besednikovega ter tožil, kako nezdrav in pogibeljen je vzduh v okolici Komarnskej. V resnici porodile so se tudi kralj njegove bolezni v tem mestu. Kakor je sam pravil svojemu bratu, nesel je jedenkrat vojaško poročilo v oddaljen kraj, kamor mu pot ni bil dobro znan. Zašel je in vzpoznavši svojo zmoto, pognal je črez mero konja, pri čemer je tudi svoje telesne sile tako prenapel, da je odslej čutil bolečine v svojih prsih ter ni potem nikdar več prav zdrav bil.

Leta 1870. bil je Jože odpuščen od vojakov. Prišel je v Ljubljano in dobil pri deželnem odboru začasno službo. Znano je, da imajo nižji uradniki mnogo posla, a malo plače. Toliko več začasni praktikanti. Da mu je bilo mogoče živeti, ukvarjal se je s prevajanjem nemških pisanj v slovenščino. Skoro pa je prevedel, da v Ljubljani zanj ne cvetó rožice ter da nima upanja, dobiti skoraj kake oskromne a stalne službice. Zapustil je tedaj Ljubljano in preselil se v Trst, kder je skozi tri mesece učil se telegrafskim opravilom in po dobro napravljenem izpitu bil nameščen kot brzozjavni asistent. Da je v teku treh mesecev, ko se je učil v Trstu, stradal, je naravno, kajti sam si s pisateljstvom ni mogel niti poštenega kosila prislužiti, a brat mu ni mogel bogve kake podpore dajati, drugih mecenatov pa ni imel. Ali tudi potem, ko je dobil službico pri brzozjavnem uradu, imel je tako plačilo, da je bilo preveliko za smrt, a premajheno za življenje. Zatorej je namesto svojih boljše plačanih souradnikov prečul mnogo nočij pri napornem delu, za kar so ga z neznatnimi vso-

tami odškodovali. Naravna stvar je, da so ta prekomerna naprezanja sil njegovo vže tako slabo zdravje še bolj izpodkopala.

V Trstu služil je Jože dve leti. Odtodi poslalo ga je ravnateljstvo telegrafsko v Št. Jarnej na Dolenjskem, kder se je tedaj nova telegrafska stanica odprla, da tamo poučuje in vpoti uradnika novince v svojem poslu. Vrnovšega se v Trst odposlalo je vodstvo skoraj zopet našega Jožeta z enakim nalogom v Brežice na slovenskem Štajerskem. Ko je bil tudi tukaj svoj posel opravil, povrnil se je v Trst, a svoje službe ni mogel dolgo opravljati, kajti zbolel je tako nevarno, da je legel v postelj.

Tedaj ga je poiskal brat Andrej (oče in mati sta mu bila vže preje umrla) v Trstu ter mu svetoval, naj se ide v domači Kamenik zdraviti, kder mu bode sveži zrak, mir in dobra postrežba zopet povrnila zdravje. Podul se je tedaj po leti 1874. leta v Kamenik in tamo je navidezno okrevail. Ali skoro se je čutil tako slabega, da je bil prisiljen iskati si v Ljubljani pomoči zoper pljučno bolezen. Jako slab sede v poštni voz, ki je siromaka tako pretresel na grbasti cesti, da je v Trzinu jel krv bruhati. V Ljubljano prišed vlekel se je počasi v Zvezdo in tam na novo krv bruhol. Odnesli so ga v zvratišče k slonu, kder je ležal teden dnij, ko pa mu le ni bilo bolje, odpravili so ga v deželno bolnico, kder je ostal petnajst dnij. Zapal je bil smrti, zanj ni bilo več pomoči; vendar se je tedno še tešil, da bode vzpomladi zdrav po Krašinjih hodil, ter je to svojo nadejo izrekel bratu, kteri ga je v Ljubljano prišel pohodit.

24. grudna 1874. leta izdihol je svojo dušo in bil pokopan v Ljubljani pri sv. Krištofu.

Za smrt nekdanj priljubljenega in zaslužnega pisatelja ni se brigal nikdo. Prestavljenje njegovo v boljši svet javilo se je jednostavno, kakor smrt bodisi kterejakoli filistra. Pogreb je bil siromašen in za gomilo se ni nihče pobrinol, dokler plemeniti rodoljub, pokojni Dr. J. R. Razlag na svoj trošek ni dal napraviti mu nagrobne ploče. Tudi pozneje zanemarjal se je njegov grob, dokler se ga je vzpomnil literarno-zabavni klub v Ljubljani ter ga dal ocediti in popraviti.

Zeunanja ličnost njegova bila je celo simpatična. Rasti bil je vitke, pravilni obraz, kateri je okrožavala redka brada, napravljal je utis dobrosrčnosti. Bil je vedno dobre volje in pri vsih nevoljah, od katerih je v vsem svojem življenju trpel, bil je v družbi prijatelj vedno poln humora in šale. Bil je žive naravi, a zajedno oskromen in lahko pristopen. Fine svetske izobraženosti ni imel, nepopolna bila je seveda tudi znanstvena, a trudil se je, da pomanjkljivosti, kolikor moči, po zasobnej marljivosti popravi. Razcen materinskega in nemškega jezika, poznaval je precej dobro češki in nekoliko tudi druge slovanske jezike.

* * *

Rekli smo vže na drugem mestu, da je počel Jože pisateljvati v nižih gimnazijalnih razredih. Zložil je nekoliko pesnic ter jih poslal Glasniku; vendar se ni mnogo ukvarjal s pesnikovanjem, v katerem se od početka obično poskušajo naši pisatelji, za katero pa mu je manjkalo temeljnih pogojev, globokega čustva in pesniškega poleta, nego se je skoraj popolnoma posvetil prozi. Brez dvojbe je v tem smislu nanj deloval pokojni Janežič, ka-

teri je, kakor velik del novejših pisateljev, tudi Andrejčkovega Jožeta v pisatelja vzgojil, ter mu pokazal polje, na katerem zamore plodonožno delati, namreč slikanje domačega življenja v povesti, potopisu itd.

Njegovi spisi, ktere je priobčil pod pisateljskim imenom Andrejčkovega Jožeta, so v Glasniku, Besedniku in Zori v letém kronološičnem ređu:

G l a s n i k

- L. 1865. „Na savskem bregu,“ (pesen).
 L. 1866. „Popotnik v arabski puščavi“ in „Črtice iz življenja na kmetih.“
 L. 1867. „Popotni listi“, „Slovo“ (pesen), „Cesar Jožef v Krašinj“, „Nočni sprehod“, obraz iz življenja na kmetih, „Ubežnik“, domača povest, „Nočni požar“ (pesen).
 L. 1868. „Spiritus familiaris“, „Od Ljubljane do Komarna“, „Zgodovina motniškega polža“, „Mlada ciganka“, (pesen).

B e s e d n i k.

- L. 1869. „Amerika, ali porsod dobro — doma najboljše“. Po poljščini predelana povest. „Severna luč“, „Hudodelec“, „Kabilci“, „Spomini“, „Terdnjava Komaren“, „Deček pri potoku“, (pesen), „Maščevanje“, povest s poljskega poslovenil.
 L. 1870. „Miha Brtoncelj in njegove čudovite dogodbe po svetu“, „Gora Vezuv“, „Strah“, „Vihar na morji“, „Zadnji grof Limberški“, „Ptič Guščaro“, „Mladi gozdar“, „Kmečki godci“, „Potresi v južni Ameriki.“
 L. 1871. „Božja kazen“, kmečka povest, „Plavec na Savini“, Povest. „Tarantela“. Obraz iz Neapola. Iz

češčine poslovenil. „*Iz malega raste veliko*“, povest, „*Klavec in volk*“, hríbóvska povest, „*Čudovita zmaga*“, povest po ljudski pripovedki osnovana. „*Vojniška republika zaporaskih Kozakov*“. Češki spisal J. Perwolf, poslovenil. „*Emanek, lovčev sin*“. Povest s češčine poslovenil. „*O zgodovini mlinov*“. Iz Slovana poslovenil. „*Berač*“.

L. 1872. „*El Nino, tolovajski načelnik*“. S češčine poslov. „*Ni vse zlato, kar se blišči!*“ „*Rejenka*“, povest.

L. 1873. „*Laponci*“. „*Samojedje*“. „*Mlinarjev sin*“. Povest. „*Spomin na Dobroenik*“ Po češkem. „*Popotovanje po Ruskem*“. Iz knjige *Život na Rusi*, poslovenil. „*Dambeški zvon*“. Po češkem poslovenil.

L. 1874. „*Kralj Mida v mongolskej obleki*“. Mongolska pravljica.

L. 1876 in 1877. „*Sabinka, slovenska junakinja*“. Povest iz začetka XV. stoletja.

L. 1877. „*Olomuc*“ Krajepisni obraz.

Z o r a.

L. 1872. „*Roparjeva ljubica*“. Spomin iz vojaškega življenja.

L. 1873. „*Beračeva povest*“ in „*Tirza*“. Obraz iz življenja Hebrejcev.

L. 1874. „*Graščinski zdračnik*“.

L. 1875. „*Pot do pogube je kratka*“.

L. 1876. „*Jan Amos Komenski*“. Po čeških spisih zložil.

Društvo sv. Mohorja izdalo je 1867. leta povest „*Žalost in veselje*“, 1868. leta v koledaru povest „*Tolažba na smrtni postelji*“, 1875. leta pa v 33. zvezku Slov. Večernic kratko povest: „*Srečen*“. Obraz iz življenja mej vojaki.

V letopisu *Matice slovenske* za leto 1871. priobčil je povest „Mačeha in pastorka.“ Ukrajinska pri-povedka, poslovenil, in iz češčine poslovenjeno studijo Fer-dinanda Kopa „Nekaj iz ruske zgodovine.“

Za dramatično društvo ponášil je nekoliko iger, od katerih so tiskane le-tê dve: „Sam ne vé, kaj hoče“ v 16. vezku *Talije* 1870. in „Umetnost in narava“, po Albi-niju, v 21. vezku istega zbornika 1871.

Konečno je tiskana povest „Čarovnik“ v *Venčku*, ktere-ga je izdal J. Pajk leta 1875.

S pravim svojim imenom priobčil je le jeden spis, namreč črtico „Bor z bikom“ v 3. letniku (1871) *Besednika*.

Sicer pa je Andrejčkov Jože še mnogo spisov prija-vil, katerim je samo začetna slova pravega imena J. P. dodal v znak, da so plodovi njegovega uma. Zakaj onim sêstavkom v *Glasniku*, kateri so po vsebini in po pripo-vednem zlogu nedvojbená vlastnina njegova, ni dodal pra-vega ali pa pisateljskega imena, mi ni jasno. Da je to storil pri mnogih spisih v *Besedniku* objavljenih, tolma-čim si tako, da so rečeni spisi, kar se vže iz njihove vse-bine razvidi, ponajveč prevodi, s katerimi so se imeli ma-šiti prazni predali *Besednikovi*. Morebiti se je to zgodilo na željo urednikovo, da se ukloni prevelika jednoličnost imen sotrudnikov. Spisi pa so le-ti :

Glasnik 1865. „O zvezdah, národna drobtina.“ 1866. „Matevž Klander.“ Obraz iz francoskih vojsk. „Moj dom“, pesen. 1867. „Maščevanje.“ Iz českega poslo-venil. „Popotovanje na goro Atos.“ Po češčini spisal. 1868. „Gregelj Koščenina.“ Obraz iz domačega življenja.

Besednik 1869. „Ob ledenem morji“, „Izlandijo“, „Skalni možiček“, „Sibirija“, „Elija Howe, ki je iznašel živalni stroj“, „Kitajski značaji.“ 1870. „Smodnik in njegova priprava“, „Praznik sv. Januarja v Neapelju“, „O nekdanjem tovarnji.“ 1871. „Slikarstvo starih Egipčanov“, „Praznik pokore v Hindostanu“, „Izreja američanskih otrok“, „Slava ne osreči“, „Milo“, „Življenje na planini.“ 1872. „Božja pot pri sv. Valentini“, „Krvava krčma na ogrskej pustini.“ 1873. „Lov na tigra“, „Revščina v Londonu“, „Osveta“, 1874. „Hudičev zaklad“. Vlamska pravljica in „Arabska kava.“ *Andrejčkovega Jožeta je morebiti tudi spis „Seibno. Spisal J. P—k.“ v Glasniku l. 1866.*

Mogoče je tudi, da je kateri tih poslednjih spisov delo drugega pisatelja in da so po novinah raztreseni še drugi spisi *Andrejčkovega Jože* pod drugim znakom. Literarna ostavščina, ako je je v obče še kaj objavljene, ne more biti velika. V *Venčku*, kder je objavljena povest „Čarovnik“, čita se letá opazka: „Ta povest mi je izročena kot en del literarne ostaline *Jožkove*.“ Poroča se nam, da v zadnjih treh letih bojda ničesar več napisal ni. Temu ni bilo krivo samo preobloženje z uradnimi posli in bolehavost, temveč tudi žaljeno samoljubje. Ko se je snovalo nekdanje slovensko pisateljsko društvo, pozvali so tudi njega, da pristopi v kolo. A ko je prišel dan zborovanja, ga ostentativno niso povabili k udeležbi. Da ga je moralo to preziranje močno boleti, je naravna stvar. Tako nam poroča jeden njegovih najintimnejših prijateljev.

Ako pogledamo dolgo vrsto spisov, katere je naš pisatelj priobčil in primerjamo kratko dobo njegovega pisateljevanja, moramo se čuditi njegovej plodovitosti, posebno ako uvažamo odnožaje, v katerih je živel kot dijak, vojak in z delom preobložen brzojavni činovnik. V vsih tih zvanjih preostajalo mu je malo časa, a on ga je vporabljal v književni trud.

V vsih njegovih izvirnih delih (razven onih spisov, pri katerih je izrečno povedal, da so poslorenjeni, ni dvojbe, da so tudi narodo- in zemljepisne črtice ponajveč prevedene) nahajamo iste vrline in iste pege. Velika prednost njegovih povestij, potopisov, itd. je, da jim je snov vzeta iz narodnega življenja. Vsak pisatelj, ki hoče v resnici narodu priljubiti se, mora se vglobiti v život in dušo naroda in njegovi spisi morajo biti nekak odsev tega narodnega bitja, ako noče, da ostane masi narodovej popolnoma tuji. To žico znal je pogoditi Jože. Premda v njegovih spisih ne nahajamo filozofskega razpravljanja psiholoških problemov, — njegove osebe, njih govor, njihovo kretanje in delovanje vzeto je iz naroda. Žalibog, da je krivo razumel zadačo pisatelja, ki namerava slikati narodno življenje, ter da je svoje junake v istej novej surovosti govorila in dejanja prikazal čitateljem, v kakoršnej se žalibog prečesto v istini nahajajo, namesto da bi jih bil idealizoval, s čimer bi bil brez dvojbe blagodejnejše vplival.

Ne manje ugaja nam sveži humor, ki veje v njegovih spisih. Bolje pako bi bilo, da je svojo živo domišljivost krotil ter ne pretiraval, kakor je to storil v nekterih povestih, kder je svoje junake spravil v neverojetne situacije.

Konečno nam je omenjati njegovega zloga. Premda mu teče jezik gladko, opisuje spretno osebe in prizore, pogaja narodno govornico, ovajajo nam ipak stilistične napake površnost in naglico, s katerima je pristopal k delu.

Ako bi bil bolj promišljeno in manj naglo stvarjal, ako bi mu bila osoda podelila brezskrbnejše življenje in omogočila temeljitejšo izobrazbo, a da mu nemila smrt niti življenja ni tako rano pretrgala, Andrejčkov Jože bi bil včasih svojo darovitost postal imeniten pisatelj in bi bil z mnogoterim dragocenim plodom našo siromašno književnost obogatil. —

V Rudolfovu, meseca jun. 1884.

R. P.

Črtice iz življenja na kmetih.

Spisal Andrejčkov Jože.

(Glasnik, 1896.)

I. Kako se je Pékec s hudičem metal.

Xoje največe veselje je bilo in bode pečati se, kolikor je le mogoče, s prostim narodom. Pesni in pravljice starih mož in žen, razni običaji in navade o praznicih, godovih in družih enacih dneh, posebno pa mila domača beseda, ki se čuje mej ljudstvom, mi je vedno tako mila in draga, da večkrat milujem one odpadence, ki je je rodila prosta slovenska mati, da nimajo sočutja za milo svojo domovino, ter se le raji silijo v ptujščino. Vže nemški pisatelj grof Avgust Platen pravi, da človek ne sme govoriti mej svojimi rojaki ptujega jezika, če ga okoliščine k temu ne silijo. Kako se pa to izpolnuje mej nekterimi našinci! —

Bilo je vroče popoldne meseca avgusta. Mati so sedeli na vrtu pod jablano in obirali fižolovo

perje, jaz pa sem ležal zraven njih, in preobračaje oguljene liste vže zamazanih „Preširnovih poezij,“ gledal sem zamišljeno v vas na veliko cesto.

„Ti je dolgčas, jéli Jože! ker nimaš nobene tovarša, da bi se kaj pomenila?“ začno mati in stresejo poln predpas nabranega perja v koš. „Se ve da, taki-le ste skupaj navajeni, imate svoje pogovore in opravke —“.

„Povedite mi kako povest,“ pretrgam jim besedo, „véasih ste jih toliko vedeli!“

„Jaz ne vem nobene takošne, da bi ti bila všeč; počakaj, jutri pride k nam Pêkee vrat in omare delat, ou ti jih bode pa pravil ves božji dan, če boš hotel.“

S tim sem bil zadovoljen. Pêkea sicer nisem poznal osebno, pa vender sem si gá mislil prav originalnega možaka, ker so mi bili vže tudi mati veliko zanimivega povedali o njem. — Mati so spravili nabrano perje v kuhinjo ter šli po družih svojih opravilih; jaz pa sem vtaknol „Preširna“ v žep, vstal izpod jablane in, premišljeva je nekaj časa, kaj mi je začeti, pobrisal sem jo v vas k Opaltarju, da bi mi preje dan minol in bi lože dočakal Pêkea. Ker so mi mati pravili, da Pêkee tudi tobak puši, rekel sem še tisto

popoldne pripraviti Opaltarjevi Ani za šest krajcarjev tobaka, da bi s tim možá še bolje razveselil ter ga za-se pridobil.

Drugo jutro, toliko da sem s postelje zlezel in so mati žgance drobili, prikaže se krog ogla Pêkec, ves kolikor ga je bilo v koži. Vstopi se pred vežne dveri, — jaz sem ravno ondi obleko snažil — vzame z rame sekiro „drevenico“ in tako močno loputne ob dveri, da so mati strahú spustili kuhalnico in se plaho ozrli proti dverim, da bi videli, kdo tako predrzno razbija. Ko pa zapazijo starega znanca in jim ta vošči dobro jutro, nasmejejo se mu prijazno, rekoč: „Lej ga Miha, kaj si vže tukaj? Denes si pa zgoden, nisem mislila, da boš tako za rana prišel?“

„Mica! kaj pa misliš, da sediš tako brezskrbno doma,“ začne Pêkec kaj modro pripovedovati, „stari pa po vasi pijančuje pa ženi se pri družih.“

„Jaz bom pa nekaj družega povedala,“ odvrnejo mati smeje: „da je Miha lažnjivec. Moj mož je doma na odru pa deske doli meče, da bodeš ti dveri in omaro naredil, véš. Kako bi me bil pa rad nalegal in prepír napravil. Ti si še vedno stari, poredni Miha.“

„I no, menil sem, da te bom vender nekoliko podražil, pa vže vidim, da se ne daš.“

Sedaj odloži Pèkec svoje mizarsko in tesarsko orodje na klopico v veži, vzame iz žepa velik mehur iz mačje kože, ter natlači tobaka v majheno, turnčkasto pipo, ki je bila vsa okovana z rumenimi žeblički, mati pa mu prinesó iz peči na burkljah velik goreč ogel, kterega je Pèkec kaj mirno držal v svojih smolnatih prstih, zažigaje tobak.

Pazljivo sem ogledoval moža, o katerem sem vže čul tolikanj pripovedovati. Bil je visoke rasti in širokih pleč; lice je bilo zagorelo, zgrbančeno ter je kazalo vedno veselega, šaljivega moža. Bil je v irhastih hlačah, ki so bile vže same starosti vse rujave in oguljene in tako prostorne, da bi bil lahko še enega Pèkeca va-nje spravil. Črevlje je imel podšite na kveder s širokimi štebali iz svinjske kože, ki so mu segali samo pod kolena. Život sta mu krila debela srajea iz domačega platna in rudeč škrlatast oprsник z debelimi gumbi, kakoršni se še vidijo dan denašnji pri starih možéh, na glavi pa je imel bel, ve-hast slamnik, ki je imel na vsih krajih vže dosti lukenj.

Po kosilu spravi Pèkec svojo ropotijo pod kozolec, kamor so mu nanosili oče mnogo desek ter mu skrbno vse dopovedali, kako naj naredi dveri in omaro, da bode pripravna za mleko in drugo potrebo. Da bi pa Pèkec ne delal po svoji glavi, ostali so pri njem, da bi mu še tu ali tam kaj pokazali, kar bi bilo po njih misli bolj prav.

„Bog in sveti križ božji! bomo pa pričeli počasi,“ reče mož in jame premetavati in ogledovati deske, da bi si izmej njih pravo izvolil. Tiho in mirno sem sedel na leseni kobili in čakal priložnosti, da bi mož začel kaj pripovedovati.

Po sreči ni bilo treba dolgo čakati. Pèkec pogleda svoj tobačni mehur in pravi: „Šembrcj! tobaka mi bo zmanjkalo, ne vem, kdo pojde po-nj.“ Ko bi trenil, bil sem v hiši ter prinesem tobaka, ki sem ga bil vže včera za-nj pripravil.

„Nate,“ rečem mu, „denes vas jaz preskrbim ž njim, če mi boste kaj povedali, kako ste včasih vasovali.“

„Aha,“ pravi starec, „pa rad slišiš kaj takega jeli, ha, ha! Ali hočeš, da ti povem, kako sem se s hudičem metal, kaj?“

„S hudičem ste se metal?“ jamem se mu smejati, „povejte no tedaj, kako je bilo.“

„Da, prav s samim rogatim sem se metal. — Jaz sem bil véasih strašno poreden, kakor so sploh taki-le mladi fantje. Povsodi sem moral biti zraven, če sta le dve babi s palicami skupaj vdarili. Nobena noč ni pretekla, da ne bi bil po vasi rogovilil, pa poslednjič sem jo vendar izteknol. — Rajni stari Prasnee gori pod Orehom, — Andrejček, ti si ga vže poznal — tisti Matevž, ki je véasih télea skupljeval, imel je grozno lepa jabolka, ki so bila prav kmalu zrela. Stari pa se je za nje strašno bal, raji bi bil dal dušo iz sebe, nego jabolko z drevesa. Fantini smo večkrat poskušali mu je otresti, — vsaj za nje nam ni bilo tolikanj, le kljubovali smo mu, — ali starec je je čuval vsak večer z nabito puško. „Veste kaj,“ pravim nekega večera tovaršem, „dajmo nocoj starega nekoliko postrašiti, on je grozno plašen. Jaz pojdem sedaj-le tja, pa bom privezal srobot vrh jablane, ter jo napeljal črez mejo na pot, sedaj še starega ne bo na vrtu. O polnoči pa se priplazimo tiho za mejo ter začnemo jabolka tresti.“ — Kakor rečeno, tako storjeno. O polnoči se zberemo za mejo. Stari je moško koračil po vrtu in tobak pihal, črez nekaj časa pa se vleže pod jablano, puško pa

položi zraven sebe. „Sedaj le,“ rečem tovaršem, „sedaj le je čas,“ in ko bi trenol potegnemo srobot, in jabolka se vsujejo kakor toča na dedca. — „Kdo je gori!“ začne vpiti starec in skoči po konci. „Mi greš koj doli, če ne — bodem pa ustrelil!“ — Še enkrat pomajemo in zopet se vsujejo jabolka na-nj. Nekaj časa gleda, videti pa, da ni nikogar na jablani, stisne klobuček pod pazdubo, tisti širokokrajni, naredi grozno velik križ in ves prestrašen reče: „Bog in sveti križ božji. Tresi je v imenu božjem, kdor si gori, jaz ti jih ne branim!“ in pri tej priči plane črez plot naravnost v kaščo. Mi smo se smejali, da bi bili kmalu popokali, ker smo dedca tako opeharili.“

„Kaj pa ste z jabolki počeli?“ vprašajo oče.

„I kaj, pustili smo je, še mari nam ni bilo za nje, le Prasnecu smo hoteli nagajati. — Le počakaj, bodem še dalje povedal. — Nekaj časa smo še ležali za mejo na trati, kar pravi ranji Klemenov Luka: „Veste, fantje! tukaj ne bomo ležali, mene vže zebe, idimo rajši k Malenskemu Jožetu pit.“ „Le idimo,“ pravijo drugi, jaz in pa tisti Češkov Janez, ki je potem pri vojakih umrl, pa praviva: „Le idite krompirjevci, ki nimate nič korajže, midva pa ne greva. Pojdeva raji v

vas v Negastrnje, bova pa pri starem Koširji brinjevec pila.“ — Pa sva šla.

Mi smo mi
Vsak pa ni,
Iz kraja smo tacega,
Zvaljamo vsacega. —

to sva vedno pela, koder sva hodila. — Rajni Češkov Janez je takrat tisto Mežnarjevo Nežo zabavljaj. — vsaj si jo poznal, ne, — ki se je potlej tja v Gradišče omožila, jaz sem pa ž njim hodil, ker je večkrat dal za kak frakelj brinjevca pri Koširji, in pa prijatla sva vže bila od nekdej. Prideva gori pod Čurnov kozolec. „Tukaj-le me počakaj,“ pravi Janez, „kmalu bom prišel, potem greva pa pit.“ Pod kozolcem je bil velik kup sená. Jaz sem bil vže truden, torej si mislim: „Kaj bom stal tu, kakor hrastov štor; kedar pride nazaj, me bo vže poklicel, če zaspim,“ in vležem se tebi nič meni nič na senó, klobuk pa si denem pod glavo. Pa komaj se dobro vležem, kar nekaj pod menoj tako strašno zakriči, da mi je kar po ušesih zazvenelo, in mrva se začne pod menoj vzdigovati. Jaz skočim kvišku in bežim, kar morem, čez njive; sam nisem vedel kam, tako me je bilo strah, še klobuk sem pustil pod kozolcem. Še le ko pridem tja do Peščenika, se ustavim.

„Kaj pa je bilo v senu?“ vprašam ga.

„Ovbe kaj, tista Veselova Urša je bila, ki je bila nora, pa kdo bi se bil takrat tega domislil! — „Kam pa hočem sedaj iti,“ mislim si, „nazaj ne grem za noben denar; vže vem, k Tomcu pojdem, bodem pa gori prenočil. Klobuka sicer nimam, pa nič ne dé, mi bo vže hlapec Tone kako klofuto posodil do jutri.“ Kakor sem sklenil, šel sem naravnót proti Lókam. Pridem do Podložja; kar se zasveti nekaj iz grmovja, in na Šimenčevem travniku zagledam dva goreča kozla, ki sta se trkala. Meni začnó vlasjé vstajati, in čeravno sem imel vse razkuštrane in zvite, vender mi je vsaki stal tako po konci, kakor sveča; toliko sem čutil. Bal se sicer nisem nič, bil sem takrat ves drug ptič, nego sem pa sedaj, ko me je vže starost potlačila. Močen sem bil, da sem poln voz bukovih drv pri zadnjem kolesu vzdignil. „Ali se je vsim hudičem nocoj pekel odklenol ali kaj li?“ pravim sam pri sebi, „da me proganjajo; kaj mi je začeti? Nazaj ne grem, ker sem vže večkrat čul, da se ne sme vrnoti pred strahovi. Naj bo, kar hoče, dalje pojdem, živega me vsaj ne bo pohrustal. Počasi jo maham dalje in vedno gledam na travnik, kder sta se kozla

vedno huje bėškala. Pridem na ovinek, kder se poti križata. O kozlih ni bilo ne duha ne sluha, sredi pota pa je stal velikanski zelen moř s puško na rami. Oči so se mu svetile kot oglje, in zdelo se mi je, da je imel tudi rogé. Krog in krog njega je bilo polno psov, majhenih in velikih, in ti so tako strašno lajali, debelo in tanko, da je kar odmevalo po gozdu. „Ti imaš puško,“ mislim si, „jaz imam pa kol,“ in pri tej priči odlomim v Matevřetovem plotu debel drog in tako oborožen koračim proti njemu. „Bodem videl, če se bo ognol ali ne,“ pravim sam pri sebi in moško nesem odlomljeni drog na rami, pa hudoba se ni hotela ognoti. Psi so zijali črez pot in lajali proti meni, zelenec pa je stal nepremekljivo mej njimi. „Ogni se, ali ti dam po glavi!“ zahrščim nad njim, ko pridem blizu; — pa nič. — Jaz čakam — čakam — pa zelenec me je le gledal. „Ti sirovenka ti, misliš, da se te bom res bal! Če si hudič, te ne bo nič bolelo, če pa nisi, te pa bo,“ in pri tej priči mahnem z vso močjo po njem. Pa kakor bi bil po senci udaril, nič nisem zadel, kol pa mi je odletel iz rok daleč tja v grmovje. Nekaj časa čakam — strah mi je začel vže nekoliko po udih gomezeti; — pa ne premi-

šljam dolgo: zgrabim zelenea črez pas in hočem ga vreči s pota, pa v tem hipu spustí tudi on puško, zgrabi me črez pleča, in drzé se navskriž jameva se metati. Stiskal sem ga k sebi tako močno, da sem menil, vsa rebra mu moram polomiti. Ali me je tudi on tako trdo držal, ne vem, ker nisem menda takrat nič čutil. Eukrat sem ga imeš vže skoro na tleh, pa spak se mi je izmuzal izpod rok in zopet zravnal se. Vlačila sva se dolgo časa sem ter tja po poti, poslednjič prideva do starikovega gabra. Zelenec me zgrabi z vso močjó, nasloni me na gaber, oklene se z obema rokama debela, ter me tako pritisne na gaber, da sem menil, vsa čreva morajo iz mene skočiti. Napel sem vse moči, da sem se ga oprostil, potem pa sem jo udaril naravnost črez gozd proti veliki cesti. Tako sem jo plel po hosti, da so se mi šestletne smreke in borovci kar pod nogama pripogibali. Za menoj pa se je krohotal hudobec tako strašno, da me je kar mrzel pot oblival.“

„Kaj pa so psi počeli, ko sta se metala?“ vprašam ga.

„Psov mi ni nihče žalega storil; le potem, ko sem bežal, lajali so in tulili za menoj, in postal je tak vihar, da sem menil, vse se boče na-me

zvrnolo. Kako sem tedaj domov prišel, sam ne vem. To pa vem, da sem več molil, nego vsih sedem koferníc. — Drugo jutro pride Janez k meni.“

„Kam pa te je bil vrag nesel sinoči?“ začne me kregati, „da te ni bilo nikder; samo klobuk sem našel pod kozolcem — na, tu ga imaš. — Je-li, da si šel k Malenskemu Jožetu.“

Jaz sem mu pravil, kaj se mi je prigodilo, on pa le ni hotel verjeti. Pa naj bi bil on to skusil, stavim kar je treba, da bi bil iz kože skočil.

Pa tega namrkaja še ni bilo konca. Tri noči zaporedoma me je hodil klicat. — „Miha!“ zavpil je. Jaz sem mu pa pod odejo fige kazal rekoč: „Ti me v úho piši! —

Pa gotovo bi mi bil rogaček še delj časa nagajal, ako mu ne bi bil drugače podkuril. — Šel sem bil namreč še tisti teden v Kamenik k menihom, da bi me oprostili te grdobe; kajti k domačemu gospodu fajmoštru si nisem upal iti.

Koj na mostovžu srečam starega meniha, ko pridem v kloster.

„Kaj pa bi rad?“ vpraša me.

„Ovbe, veste kaj, gospod! hudič mi vedno nagaja — Bog in sveti križ božji! Prosil bi vas, da bi to spako, kakor vže bodi, odgnali.“

Menih je hodil nekaj časa gori in doli ter bral iz nekih majhenih bukvic. Zdelo se mi je, da se mi je večkrat pomuzal. „Aha,“ mislim si, „sedaj smo pa na konji. Gotovo ima črne bukve v rokah, zdaj zdaj bo rogačka panal.“

Ko bukve zapre, ošteje me nekoliko, česar mu nikakor ne zamerim, ker sem bil res poređen; potem mi da nekaj prav tečnih naukov, rekoč: naj se po njih ravnam, da se mi potem ne bo treba bati hudiča; tako me je odpravil iz kloštra. Potem nisem hotel več hoditi po noči s fantini v druge vasi, le doma sem včasih še nekoliko povasoval. — Toliko pa rečem, da s hudičem bi si ne želel nikdar več metati se.“

Tako je končal starec svojo povest ter mi obljubil drugo jutro še kaj več povedati iz svojih mladih let. Mej tem pa so prišli tudi mati nas klicat k južini.

II. Kako je Pèkec lovцем pete odnesel in mej cigane prišel.

Z večer me je čakalo zopet novo veselje. Brzo ko odvečerjamo v stročji tižol, kakoršni je Pèkec najraje jel, odrineva jo z očetom k Luki nekoliko povasovat; da Pèkeca nisva doma pustila, to se tako vé. Pod velikanskim orehom, ki širi svoje, z mahom porastene veje črez slamnato streho Lukine hiše, sedel je vže Janez, krepki domači sin, na hrastovem tnalu in grozno srdito vlekel iz svoje pipice. Oče in Pèkec poležeta kar pod oreh na travo, jaz pa se vsedem na tnaló k Janezu, s katerim sva bila vže od mladih nog najboljša prijatelja. Tudi Lukina mati slišavši, da smo sosedje zvonaj, popusté kuhinjo ter počenejo na vežni prag, da bi se vdeležili važnih pogovorov, ki so se dolgo časa pleli le okrog lepega vremena in gospodarstva.

Mesec je priplaval izza sv. Valentina ter čarobno osvetljeval s svojo blede svitlobo onkraj ležeči Županov gozd in belo domačo cerkev z visokim zvonikom. Nehoté so se mi vsilili vzpomini na preteklost, ko sem še deček pasel živino po le-onem gozdu s svojimi tovarši. Dolgo bi bil morda še sanjavo zrl v dolino, kder se je šumljaje vil potok mej jelšami in dolgovejimi vrbamí proti vasi, ako me ne bi bil Pêkec vzbudil iz te zamišljenosti.

„Ravno tako-le lep večer je bil, ko sem prvi-krat prenočil mej cigani.“ jel je pripovedovati ter si prižgal natlačeno pipo. „O vsaj pravim, česa vsega človek na svetu doživi!“

„Kaj ste vže tudi mej cigani bili?“ povpraša ga Janez, ki je bil ravno tako željen, zvedeti Pêkčeve dogodbe, kakor jaz.

„Tudi sem bil, tudi.“ odvrne Pêkec. „le čakajte, bom pa povedal vse, kako se mi je to pri-petilo, vém, da bi ta-le študent rad slišal. — Takrat, ko sem bil še jaz mlad, niso tako lahko vojakov dobili, kakor sedaj, morali so vsacega posebej loviti, predno so ga vtaknoli v vojaško suknjo. Nekega dne, vže pozno popoldne, bilo je ravno proti kresu, pride k nam Českov Janez.

Jaz sem delal ravno škrinjo tisti Kropilčevi Urši, še sedaj dobro vem — ravno podložnike sem porezaval, ko stopi Janez v hišo. „Miha,“ pravi mi, „pusti delo, vzemi največe pleče, katero imate nad mestejami ter beži z menoj v goro, če nočeš nositi teleta na hrbtu; jutri zjutraj začnó loviti, ravno kar mi je povedal župan.“

Jaz promišljujem nekaj časa, ali bi preje končal delo, ali bi Janeza ubogal, pa oče mi vzamejo porezilnik iz rok, rekóč: „Le pusti to, škrinji se nič ne mudí, bom vže jaz naredil, česar manjka, le kar brže se odpravi in beži v hosto, da te ne poženo tja na Laško.“ — Mati so jokali in tarnali, da nikoli tega, oče pa so mi prinesli veliko gnjat in pol hleba kruha ter mi vse to zatlačili v rokave pri prústahu. Predno je minolo pol ure, koračila sva vže z Janezom, preskrbljena z živem in debelimi palicami, skozi vas.

„Kam pa hočeva nocoj iti?“ vprašam ga.

„Proti sv. Mohorju jo bova mahnola, gori naju bodo še drugi fantje čakali. Nocoj prenočimo pri Jozeljnu, jutri pa jo potegnemo v krašínjske hribe.“

Pri sv. Mohorji je bilo res vže celo krdelo fantov. Peli in ukali so; kajti nocoj je bila zadnja noč, ko smo bili še prosti. Ranjki Jozelj nas pelje

v zgornje sobo ter nam napravi posteljo iz otepov in sená, potem nam pa še prinese poliček bezgovca, kakorsnega je on navadno kuhal, in pa nekaj suhih klobas. „Nate, fantje,“ reče nam, „le pijte in jejte, vsaj morda ne bomo več vsi skupaj, kakor smo sedaj; jaz vas imam rad, če prav včasih po noči krog hiše vriskate, vsaj vem, kako je bilo, ko sem bil jaz mlad. Le kar mirno zaspite, nič se vam ni treba bati, jutri vas bom vže poklical, predno bo dan.“

Mirno poležemo na slamnato postelj, kar jeden kraj družega, in predno je bilo četrť ure, smo vže vsi trdno spali. — Ura je v zvoniku ravno dve natolkla, ko se probudim; drugi so še vsi smrčali. „Le spite,“ pravim sam pri sebi, „vsaj morda ne boste kmalu tako pokojno, kakor nocej; kedar Jozelj pride klieat, bomo pa odrinoli, on vém, da celo noč ne spí.“ — Odprem počasi malo linico in gledam na nebó, da bi videl, kakošno bode kaj vreme, kar zaropoče na goruji strani hiše: „bunk, bunk, bunk,“ po vratih. „Kaj huđirja,“ mislim si, „kdo pa tolče po vratih, menda vendar ni stara Jozeljna vèn zaprla, ker sta se sinoči nekaj kavšala.“ — „Jozelj, odpri!“ oglasi se močan glas, „lovci smo; ti imaš, kakor se nam

zdi, nekaj blagá za nas. Pokaži nam svoje goste, bomo videli, če bode kateri dober za cesarsko službo!“ Tako se je drl znan glas ranjega Makovca, jaz pa ko bi trenol, jamem drezati tovarše ter jim trobiti na uho, da so loveci prišli; mej tem pa priteče tudi Jozelj gori in jame tarnati: „Oh fantje, kaj bo pa sedaj, loveci so tu!“ — „Nič se ne bojte,“ pravi Češkov Janez, ki je bil prvi na nogah. „Le odprite jim, naj le gori pridejo, če jih je kaj v hlačah.“ Pri tej priči vzame pištolo iz mavhe ter jo nabije s ščetinami. Zdaj zaškripljejo vežna vrata in loveci prihrumé v vežo; mi pa se postavimo k lestvi, kder so imeli gori prilezti, z namerjenimi gorjačami, najprvi pa Češkov Janez s pištolo.

„Jozelj, ali jih je kaj veliko?“ vpraša Makovec. — „Le gori idite pogledat, boste vže videli,“ odvrne mu Jozelj moško ter gre v sobo.

„Kdo pojde najprvi gori?“ začne Makovec lovec izpraševati. „Ti Martinec idi, ti si močen, mi gremo pa za teboj.“ — „Črta nastranjska, idi pa ti gori, vsaj si župan,“ začne se Martinec jeziti. „Misliš, da sem neumen, bom-li nosil svojo glavo bátom podkladat, da bi mi jo razbili, vsaj mi je ni samo za denes Bog ustvaril.“

„Gošpère, idi pa ti!“ — „Ej, oče le sami idite,“ odvrne ta nekako bojazljivo. — I no bom pa sam šel, proklete babe babaste, ki niste vredni, da blače nosite.“ Začne robantiti in poprime kar na krat dva klina pri lestvi ter pokaže svoj širokokrajni klobuk proti nam.

„Stoj!“ zagrmí Janezov glas, „kam te pes nese gori; koj se mi poberi od tod, če ne bo druga. Ali si slišal?!“ „Preje ne, da ti na hrbtu roke zvežem“ odvrne možko Makovec. Ali revež se je bil spekel. Janez sproži in ko bi trenol, zdrdrá Makovec po lestvi v vežo. „Možje, jaz imam vže dovolj,“ začne stokati po veži. „Ta hudič me je vstrelil s ščetinami v ramo; oh kaj bo sedaj, kako me skeli!“

„Hajdi fantje, sedaj pa le v gore!“ reče nam Janez, „da jih več ne pride.“ Moško smo koračili za vrstjo skozi vežo, loveci pa so stali na strani in nas milo gledali, kakor mačka klobaso, storiti si pa ni nihče nič upal. — Prišedši na Trdinin hrib, zagledamo od Žikovca sem vse črno lovecev, bili so Kmpoljci in Gradiščanje, od sv. Mohorja sem jo pa primahajo oni, ki so nas bili zjutraj zasačili, samo da jih je bilo še nekoliko več, nego preje. — Ko blisek jo ravnemo po Vese-

lovem gozdu proti cesti in potem naravnost v Cicelj. Ondi-le, kder je sedaj pokopališče, bila je rž celó gori do pota, kder se pride z gozda. „Ovbe fantje,“ pravim jaz, „skrijmo se v to rž, da si nekoliko odpočijemo; jaz sem vže ves spehan, pa črevlji me tudi žulijo, oddahnimo si toliko, da lovci dalje odidejo in pa da črevlje prežem na ogljinkih, sicer ne morem več dalje!“ Res zlezemo varno v sredo rži, da bi sledú za seboj ne puščali ter se vležemo v razor. Ne dolgo potem prihrumè lovci od Prémca sem po poti, ter jo mahnejo naravnost v Šimenčev gozd. Bili so ravno tisti prtenohlačniki kakor zjutraj; samo Makoveca je manjkalo, ker mu je bil Janez ščetine vsadil v pleča, mesto njega pa je bil ranji Céne, ki je posebno zató sovražil fante ter jih vedno lovil za vojaščino, ker so hodili včasih njegove Maričke klicat. — Tiho smo ležali v rži, kar začne vpiti Martinec: „Črta, beži, lovci gremó, kde pa si, beži, — skrij se, skrij, hoj!“ Tako je kričal, mi pa smo se smejali, da bi bili kmalu popokali.

„Jože,“ pravi Céne, „tiho mi bodi in nikar ne nagajaj, vsaj veš, da moramo gosposki pokorni biti, s takimi ljudmi je najbolje, da človek lepo

ravna.“ — „Črta, če ni za-te, pa mi domov reci, misliš, da rad letam po grmovji lačen, kakor pes. Fantov pa ne bom lovil ne, pa še domačih.“ In zdaj je začel zopet vpiti, da je vse vprek letelo. — To je bil mož, da malo tacih; kolikokrat nam je povedal, kodi naj bežimo, da nas ne bodo loveci dobili! — Loveci so odšli dalje proti Kranjebrodu, mi pa smo ležali do trde noči v rži. Drugi dan smo obletali še vse hribe in gošče, pa povsodi smo srečno ušli.

Nekega večera prideva z Janezom domov, mati so ravno večerjo kuhali, oče pa so v hlevu živini kladali. „Oh Miha,“ dejali so mati, „ali si še vender srečno odšel, pri nas so bili noč in dan loveci ter vse kote steknoli, da bi te bili našli.“ — „Nič se ne bojte mati,“ pravim jim, „preje morajo imeti vse buče razbite, predno me ženó proti Ljubljani.“ Sedaj pridejo tudi oče v hišo. „Miha,“ dejali so, „ne vém, če se boš mogel še dolgo odtegovati lovcem, strašno bi te radi v pest dobili. Makovec je obljubil tistim, ki vaji z Janezom priženó, dva bokala žganja, zató ker sta ga obstrelila. Vesta kaj, na Štajerskem, pravijo, da ptujih ne lové. Idita nekaj časa tja doli služít, da se ta brklarija nekoliko poleže, potlej

pa lahko zopet domov prideta.“ „Vsaj res,“ pravim jaz, „ta ne bo slaba,“ in tudi Janez je bil zadovoljen. — Navečerjava se prav do dobrega in tudi svoje malihe preskrbiva z obilnim brešnom: meni so dali mati veliko svinjsko uhó, nadelano z mesom in pšenom, ravno kakor navlašč je bilo ustvarjeno za mojo maliho.

„Veš kaj, Janez,“ pravim jaz, ki sem bil vedno vsih muh poln, „narediva, narediva Makoveu še kakošno za odhodnjo, postrašiva ga nekoliko, on ima vsako reč za vzpomin, če se tudi mišnica v kašči sproži. Gotovo bo mislil, da je prišla smrt na vrata trkat.“ — Proti polnoči se res priplaziva mej njivami proti Makovčevemu hlevu. — Takrat je kramarila po vasi tista Kraševka, ki so jej rekli „zmučkana Jera,“ — ti Andrejček, ne vem, če si jo poznal, jaz sem jo pa, včasih sem še kak nožiček od nje kupil. — Tisto noč je bila ravno sreča nanesla, da je pustila svojega oslička, ki jej je prenašal po svetu njeno robo, pod Makovčevim kozolecem, ter mu napulila detelje v star gnojni koš, sama pa je zlezla na ósek ter se zarila v mrvo. Jaz ne premišljam dolgo, skočim za hišo in odtrgam pest kopriv ter jih vtaknem oslu pod rep, potem pa

ga ženem pred hišo. Nekaj časa je breal in breal, kazal stare, kakor branjike dolge zobé, slednjič pa, ko ga začno koprive vedno huje žgati, potegne navskriž svoje suhe čeljusti in jame strašno tuliti: „ia, ia, la, ii, ii, ha, ha.“

„Slišiš Matevž?“ začne v hiši stari Makovec sinu, ki sta skupaj spala. — „O ježešta, oče, kaj pa je to?“ — „Veš kaj Matevžek, vzpomin je, vzpomin. Kaj praviš, kde je le?“ — „Ovbe, oče, tam pod sklednikom je; kaj le hoče?“ — „Oh smrt je prišla po mene, smrt, Matevžek!“ Pri tih besedah je Makovec grozno milo vzdihol, midva pa sva pustila „Vzpomina“ pod steno, ter jo mahnola proti Štajerskemu.

Vélike ceste sva se ogibala, kolikor sva mogla. Šla sva skozi Lošice, mali Jelnik, Pre voje in tako sva obirala skozi in skozi bolj stranske vasi. Prideva do Podmilj, ko se je jelo ravno diniti. Mimo Jurgeljuove hiše gredé, zagledava na pragu starega Jurgeljna, zavitega v ves razcapan kožuh. Prav muhasto naji je pogledoval, in meni se je začelo koj nekaj dovzdevati, da nisva prave poti nastopila. Bila sva še nekaj korakov od hiše, ko stopi stari pod okno in zavpije: „Matiče, idi, idi ven, tukaj le sta dva ptiča, ki

bi menda rada vojaščini pete odnesla, idi, prašala ju bova, če imata „pos.“ To rekši stopi stari k nama, ali midva ne pomišljava dolgo: Janez ubere starega za vrat ter ga trešči v skladalnico, da so kar drva na kup zdrdrala, jaz pa sem vže tudi stegnul pest, da bi bil prišlemu Matičetu goltanec izdrl; kar se vsujejo iz hiše lovci, in kaj hudirja — bili so Moravčanje. Moral jim je gotovo kdo povedati o najinem begu, da so naji prišli tako daleč čakati. „Miha,“ pravim sam pri sebi, „sedaj pa le udrihaj, kar se da, če ne, je po tebi,“ in pri tej priči zgrabim bukovo poleno, mahnem krog sebe, in koj jih je pet ležalo. — „Miha,“ pravi Janez, kterege je imelo vže pet loveev pod kolena, „beži kolikor moreš, mene ne rešiš več, — le srečno hodi, vsaj vém, da se več ne vidiva.“ — Sam nisem vedel, kaj bi storil. Težko mi je bilo prijatelja pustiti, videvši pa, da ni drugače, mahnem še parkrat krog sebe ter si naredim prostor do steze, potem pa jo uderem, kar morem, proti cesti. — Takrat sem bil, Bog mi grehe odpusti, rajncega Céneta res tako loputnol po glavi, da ni bil nikdar več zdrav. — Janeza nisem res nikdar več videl. Pri vojaki je jel vedno huje in huje bolehati in od-

slednjič je umrl v Ljubljani. Lovei so ga takrat bili tako pretlačili, da je jel kri bljuvati. —

„Da imam vže le enkrat Št. Ožbolt za hrptom,“ pravim sam pri sebi, ko jo maham doli proti Konfinarju, „sedaj sem pa vže dober.“ — Gori v tistem preklicanem grabnu je vedno dosti potepuhov; komaj bi bilo, da bi človek prazne žepe tiščal; jaz sem pa takrat imel precej denarja seboj; rajnica mati so mi bili dali šest šmarnih tolarjev, oče pa polno pest petic, nekaj sem imel pa tudi sam, kar sem si bil prislužil z mizarijo. Da bi te hudirja, ne bi bil slabo ogrénol, kdor bi se me bil lotil.“ — Na Vransko prišedši, se dobro nakosim in napijem pri Gorograncu, potem pa jo maham naravnost proti Celju in odtod proti Ptuju. Kajti mislil sem si: čim dalje sem od doma, tim bolje bo. V Ptuji sem pa vže začel nekoliko povpraševati po službah. „Če se najde kaka taka,“ dejal sem, „da bo meni všeči, bom pa poskusil, če ne preveč svojih denarjev potrosim.“ V neki gostilnici povprašam starega moža, ki je sedel pri poličku rumenega Štajerca, če bi mi vedel povedati za kako službo.

„Službo, hm,“ namrdne se starec ter me jame meriti s svojimi majhnimi očmi od nog do glave. „Ali znaš kako rokodelstvo?“

„O to pač to,“ pristavim jaz, „mizar sem in pa tesar, kar kdo hoče.“

„Mizar in tesar, — nu potlej bi ti pa sve-toval na Ogrsko hrasti obrezovat. Tamkaj si lahko več prislužiš, nego tukaj mej nami, kder je vže polno mizarjev.“

„Šment,“ mislim si, „vsaj to-le res ni slabo. Črez zimo ostanem na Ogrskem, vzpomladi pa se vrnem domov, tačas se bodo vojaške homatije ravno nekoliko polegale.“ in res jo mahnem še tisto popoldne proti Ogrskemu. Ali vrag te plentaj! Nekaj časa je še bilo, dokler sem hodil po Štajerskem, potem pa je jelo prihajati čedalje bolj puščobno. Vasi so bile vedno bolj poredkoma, vročina huja in huja, drevesa pa nikder nobenega, da bi se bil mogel v senco vleči. Žeja me je trla, pa pomagaj si, ker ni bilo nikakega studenca in krčme, še za cesarsko podobo nisem mogel pijače dobiti. — Tako sem hodil tri dni lačen in žejen, in če sem prišel do kake vasi ter sem povprašal, kde hrastí sekajo, vedno so mi dalje veleli. „Menda so v sami peklenski luknji tisti gozdi,“ rentočil sem vedno bolj nevoljen, „da ne morem do njih priti; pes vender, da bi mi pri vojakih ne bilo moglo slabeje biti, kot mi je tu.“

Nekega večera, ko je vže solnce zašlo in mi je večerni hlad nekoliko pot zljajševal, sklenol sem dalje potovati, da bi prišel do kake hiše in si lakoto in žejo nekoliko potolažil, ki sta me vže zelo trli. Kakor sem vže preje rekel, ravno tako-le lepo je svetil mesec, kakor nocoj. „Lej Miha, dejal sem sam pri sebi, „kako je bilo prijetno včasih doma, ko si zvečer po vasi hodil s fantini in prepeval :

Nocoj je pa prav svitla noč,
 Ker mesec sveti celo noč,
 Ker mesec sveti celo noč
 In men' zaspal' ni moč.

Nocoj bi pa rad zaspal, če prav mesec lepo sveti, ko bi se imel le kam vleči.“ Tako pre-mišljeva je krevsal sem dalje po planjavi. Ne dolgo potem zapazim v daljavi luč. „Čast bodi Bogu,“ pravim, „sedaj bom vender prišel do kake hiše,“ in delal sem pol večje korake, da bi bil preje tam. — Pa kaj mislite, kaj sem zagledal, ko pridem blizu? Krog velicega ognja so skakali nagi ljudje, veliki in majhni in grozno grdo kričali. „Ali sem prišel na Klek mej copernice, ali kaj-li,“ pravim sam pri sebi, „kaj tacega pa zo-pet nisem videl svoje življenje. Včasih sem slišal doma o Pesjanih, ti bi jim bili po glasu popol-

noma podobni, samo ušes nimajo pasjih, kakor so rekli rajni stric, da je imajo Pesjani.“ Strah me je bilo, da nikoli tega, in mislil sem jo vže v stran zaviti, kar mi priletita dva krepka hrusta nasproti ter me ustavita. Gobezdala sta nekaj in vpila nad menoj, da Bog nas varuj; videvša pa, da ju ne razumem, jameta govoriti po slovenski, toliko da sem ju za silo razumel; izpraševala sta me, kdo da sem, in mi velela, naj grem ž njima k ognju. „Ko bi jaz imel le tisto poleno v rokah,“ mislim si, „kakor sem je imel v Podmiljih, jaz bi vama vže pokazal, kdo da sem, pa sedaj sem v vajinih rokah.“ — Krog ognja je stalo nekaj vozov in zraven po trati so se pasli konji, suhi, kakor sami gredeljni, krog pota pa je ležala odrta mrha. Debelo sem gledal to čudno druhal, oni pa mene. Bili so razmršeni in črni, kakor sami peklenščeki; le malo jih je bilo zavitih v stare zamazane cunje, drugi pa so skakali krog ognja, kakor jih je Bog ustvaril, kar v Adamovih hlačah. Babe so dojile otroke, nektere so pa kuhale v velikih kotlih; moški so mesarili tisto odrto mrho, katero sem imel v začetku za tele, videvši pa konjska kopita, sem koj vzpoznal, da je mlado žrebe, ki jim je

menda na poti krepalo. Ker sem bil zelo lačen in žejen, zaprosim jih, da bi mi dali kaj jesti in piti. Koj mi prinese stara zgrbljena baba kos špeha in v čutari nekaj pijače; mislil sem, da je voda, pa ko pokusim, bilo je žganje. Špeh sem položil na stran; kajti nisem ga mogel jesti, če tudi sem bil lačen, ker bil je ves umazan in osvalkán. Videvši, da mi špeh ne diši, izvleče zraven mene sedeči rujavokožnež iz kotla velik jezik ter mi ga dá, špeh pa je sam kaj slastno povžil. Nekoliko zavoljo lakote, nekoliko pa tudi zavoljo zvedavosti pokusim jezik, da bi vedel, kakošno je konjsko mesó. Ni bilo slabo, samo nekoliko je dišalo, torej sem vsega pohrustal. — „Naj si vže bo,“ pravim sam pri sebi, „nocoj ostanem v tej družini, če so prav cigani, ker vem, da me ne pusté dalje; zjutraj zgodaj pa, ko bodo še trdno spali, pobegnem jo s tega satanskega prebivališča. Pa ni bilo tako, kakor sem mislil. Cigani me spravijo na voz, v katerem je bilo nekaj slame in me trdno privežejo k lestvam, potem pa se spravijo otroci k meni, mi preiščejo vse žepe, ter poberó do zadnjega bora vse, kar je bilo v njih. Najrajši bi bil podavil to gomažen, pa se nisem mogel ganoti. — Celo noč ni-

sem zatisnol očesa, vedno sem premišljeval, kako bi se rešil tih pošastij.

Drugo jutro me zopet odvežejo. Vélik, ves poraščen cigán stopi k meni in pravi: „Brate, sedaj si naš; če te je volja, pristopi k naši družini in prisezi nam zvestobo, če ne, pa te kar poturčamo.“ Pri tej priči pokaže mi vélik nož. Kaj sem hotel storiti, moral sem se vdati. „Naj bo,“ dejal sem sam pri sebi, „ker ni drugače, bom pa poskusil to službo. Saj zató mi Bog ne bo zameril, če sem to storil; vsaj krast ne bom hodil, le nosil bodem za njimi, ko pa domov pridem, bodem se pri gospodu fajmoštru ali pa pri menihih v Kamniku do čistega vsega izpovedal, pa bo.“ Sedaj prinese neka baba dva lesena klinčka, položi ju navskriž, mi veli položiti desno roko na-nju, potem pa zamomlja nekaj besedij nad njima ter mi ju dá, rekoč, naj ju denem v žep, ker to je znamenje prisege, ki sem jo storil. „Ti in tvoja klinca. grda coprnica,“ pravim sam pri sebi, „proč ju pomečem pa bo, kedar se mi bo zdelo, potlej me pa v úho piši, če me hočeš.“

Cel teden smo se vlačili po planjavi, pa prišli nismo nikder do nobene hiše. Jaz sem se bil vže dobro navadil žganje piti, špeh jesti in

tadi konjsko meso mi je dišalo. Bil sem vže, tako rekoč, popolnoma cigan, samo da nisem na pol nag hodil.

Nekega jutra odideta dva naših tovaršev nekam, povedal mi ni nihče kam. Zvečer prideta nazaj in se pogovarjata dolgo z našim glavarjem, kteremu so rekli Jenö. — Zvečer nismo šli spat kakor drugekrati; pili smo in jedli, otroci pa so gnali svoj „vija, vaja, úja haja,“ da je kar po ušesih zvonelo; mislil sem, da sem v hosti, kder je polno čukov. Proti polnoči naprežemo konje in gremo dalje. Mej potjo stopi k meni Jenö in pravi: „Denes moraš izkazati, da si vreden naše družčine. Kmalu srečamo nekega bogatega mesarja, kterega moraš ubiti in oropati.“ Meni je začelo mrzlo prihajati. „Ljudi pobijati,“ mislim si. „Bog in sveta mamka božja, tega pa ne!“ — Nismo dolgo hodili, ko se prikaže po planjavi sem človeška podoba. Glavar pošlje mene in še nekega družega cigana, s kterim sva bila najbolj prijatelja, ker je bil nekako bolj človeški. nego drugi, naprej. Približava se mesarju. „Ubij ga ti,“ pravim tovaršu, „jaz ga ne morem.“ — „Le ti ga ubij, jaz ga ne smem,“ mi kratko odgovori. — Dolgo sva se pričkala, kdo bi ga ubil, slednjič

pa se vendar pokaže nekaj vozov sem po planjavi, ki so me rešili zadrege. Sam Bog je je bil takrat poslal. Mesarja smo pustili pri miru ter šli dalje, Jenö pa je grozno klel, ker nam je izpodletelo.

Črez tri dni potem pridemo v Zagreb. Spravili smo se v neko krčmo, kder je bila ravno godba. Pili in plesali smo, da je vse vprek letelo. Jaz sem se vrtel z neko še precej zalo natakarico, da je vse z mene teklo, in delal sem se, kakor bi mi vse drugo ne bilo nič mari, v glavi pa sem si jo bil vže iztuhtal. Ko vidim, da so cigani vže zelo pijani, in da se več ne zmenijo zame, izpustim urno babo iz rok ter jo poberem skozi dveri in bežim na cesto, kder so bili vozniki. Kmalu jih dobom nekaj, ki so šli v Ljubljano: povem jim, kaj se mi je zgodilo, ter jih prosim, da bi me skrili kam na voz. Vtaknoli so me bili v „prično“ in me zametali s plah-tami in tako sem prišel srečno domov.

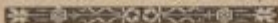
Tako sem jo bil uvihnol ciganom, pa še dan denašnji, primojruha, ko bi me dobili, sem mrtev.“

Pèkec je končal svojo povest, mesec je prilezel ravno nad hišo, v vasi pa so začeli fantje peti:

Nocoj je pa prav svetla noč,
 Ker mesec sveti celo noč,
 Ker mesec sveti celo noč
 In men' zaspat' ni moč.

Jaz pojdem pa k svoji ljub'ci v vas,
 Da bodem imel kratek čas,
 Da bodem imel kratek čas
 Bom šel k svoji ljub'ci v vas.

Krasno se je razlegala pesem, jaz sem pa vzdihnil: „beatus ille, qui procul negotiis etc.“

III. Črni graben.

Pustimo za zdaj Pèkca, in poglejmo nekoliko drugo osebo, ki se sme tudi šteti mej originale naše pohlevne doline, ki zna še bolj živo pripovedovati in opisovati čudne prigodbe, ki so se godile za njegovih mladih let.

Bilo je binkoštno soboto večer. Ves prašnat in truden jo primaham iz Ljubljane domov, da bi se zopet nekoliko razveseljeval mej domačimi drugovi ter obiskal znamenito božjo pot pri svetem Valentinu. Da bi si lakoto in žejo nekoliko

utolažil, stopim v gostilnico k Jurju ter zaprosim večerje, da bi si umiril nekoliko svojega sitnega tirjalca, ki ne pozna nobene prizanašbe, ter mi dal njegov delež. Kmalu mi pritrese Marička lep košček svinjske gnjati in polič vina, kar mi je tako dobro dišalo, da so me oče Jurij kar čudno gledali, da povživam tako slastno te božje dari. Ker je bilo v sobi veliko pivcev, ki so bili vže vsi dobro „matévžasti“ (da po krašinjki povem) in ni bilo moči izpregovoriti ž njimi kake pametne, zato se nisem hotel dolgo časa muditi mej to druhaljo, temveč poberem svoja kopita in odrinem počasi proti domu. Ker naša hiša stoji na majhnem hribci, ki se zove „Konj“ in je ta konj še veliko bolj neroden, nego kateri si bodi kacega ogrskega huzarja, zato mi ne bo nihče zameril, da sem lezel na njegov hrbet prav po polževo. Voda je bila izprala ozko pot, — ki še prav za prav tako lepega imena ne zasluži in jej ga tudi dal ne bom, kedar izdam kak zemljevid krašinjške okolice. — torej sem vedno štorkljal po kolesnicah in jamah ter večkrat celó neprijetno poljubil farovško mejo. Jeziti se nisem hotel preveč, ker sem vedel, da niso tega krivi niti gospod fajmošter niti učitelj niti „mežnar“.

ampak gorjanski hudournik, ki pridrvi včasih v pohlevno našo vasico. Bilo je ravno polnoči, ko pridem do Lukinega kozolca ter se vležem na trato. „Sedaj-le“, pravim sam pri sebi, „bodo fantje dan zvonili, bom pa poslušal“. Res ni bilo treba dolgo čakati. Kmalu se prikaže v zvoniku luč, potem pa se oglasi prijetno zvonjenje. To noč začno vže o polnoči dan zvoniti, da bi čarovnice ne imele toliko moči. Zdelo se mi je, da še niso nikdar domači zvonovi tako milo peli, kakor nocoj; polastilo se me je neko čutje, ki ga ne morem izreči. Vse pripovedke rajnice matere o tem večeru so mi prišle v vzpomin: kako čarovnice to noč po polji lazijo z belo ruho ter pobirajo roso, kako mrličji plešejo po pokopališči; da teče v vsakem studenci o polnoči eno minuto zlato, eno pa srebro itd. — Glédal sem na pokopališče, pa prikazati se ni hotel nikakoršen mrtvec. — Dolgo sem poslušal milo zvonjenje ter zrl proti cerkvi, kar me vzbudé iz zamišljenosti trdi koraki bližajočega se človeka. Povzdignem glavo, da bi videl, kdo še tava o tej uri po tem kraji, in pri tej priči prikaže se izza velikanske Lukine črešnje majhena, široka oseba.

„Dober večer“, ogovori me, in koj vzpoznam starega Dobrovoljca. „Glej, glej“, nadaljuje, „pa še tako pozno zvenaj, ali se pa ne bojiš, da b te požrl strahomel, nocoj jih je mnogo todi okoli; ha, ha; — greš iz Ljubljane je-li?“

„Kaj pa vi lazite tako pozno okrog?“ pravim mu, „vsaj bo tudi vas pohrustal“.

„E, prekelj sem bil nasekal tam-le v meji, pa nisem imel preje časa po-nje iti. Sicer sem vže stara šleva, pa še vender rad sleparim po noči okrog, ker po vasi več ne smem, grem pa v hosto, kakor volk“. To rekši vrže butaro prekelj na tla ter se vsede na-njo.

„Glej si no!“ pravi dalje, „pri Jurji imajo še luč zgoraj; šel bi si še po frakelj brinjeveca, pa vem, da mi ga Marička ne bo hotela dati, ker je vže pozno. E, naj pa bo, napravim si pipico tobačka, potlej pa grem v listje spat“.

„Veste, oče“, pravim mu, „posediva še nekoliko, pa mi boste kaj povedali o „črnem grabnu“, ker mi je ravno na misel prišel. Vi ste vže zeló stari, toraj bodete to najboljše vedeli. Včasih sem slišal, da so gori Francoze pobijali, ali je bilo res?“

„O, res je bilo res, še veliko so jih. Zato pa bode tudi Francoz, kedar pride sem, vse požgal dve uri na dolgo in široko. Slišal sem, da imajo zapisan ta kraj na Francoskem z rudečimi črkami po imenu „črni graben“.

„Kdo pa so vender bili tisti ljudje“, povprašam ga dalje, „ki so bili tako neusmiljeni? domači, mislim, vsaj ne“.

„E je, vse vkupe je bilo, največ je bilo taciš potepuhov, ki niso hoteli delati, jeli bi bili pa radi dobro. Pa še nek drugi mož je bil, — Bog mu grehe odpusti, — katerega nerad omenim; tisti je tudi marsikateremu Francozu pomagal na oni svet, ne z dejanjem, ampak z besedo. In ravno pred petdesetimi leti na binkoštno soboto večer bi bili tudi mene kmalu poslali z drugimi Francozi vred v „večno Liko purana ručat“, pa Bog me je še vender obvaroval. — To se je tako-le godilo: Jaz sem služil pri Korošci tisto leto za hlapca, ko so bili Francozje v naših krajih. Ne vem vže, kaj nama je bilo prišlo s Korošcem navskriž, da sem popustil službo ter stopil brez pomisleka v francosko armado, ki je šla na Rusko. Oh, vsaj pravim, kako nespametna in trmasta je mladost!

Mati so se jokali, oče pa so rekli: „Le pustga, kar si je izvolil, to bo pa imel. Sedaj je kruha pijan, pa se bo vže iztreznol.“ Kakprav so imeli rajnki oče!“ —

„Komaj sem znal puško nositi, vže so nas poslali proti Avstriji in od todi dalje na Rusko. V začetku se mi je kaj prijetno zdelo; kajti dali so mi bele hlače in lepo višnjevo suknjo, in to vse se mi je tako dobro podajalo, da sem bil sam sebi prav zelo všeč, in Balantova Jerica, ki je takrat, ko smo mimo marširali, ravno koze pasla pri Žužinem kozolci, rekla je pozneje, da sem bil najgorši mej vsimi Francozi kozjebrađeci.“ —

„Nevajen pa dolzega pota in večkrat lakote in žeje oslabel sem tako, da obležim na poti proti Grodnemu in ne morem več dalje. Prineso me v Grodnu v bolnišnico, kder se me polasti huda vročinska bolezen. Dva meseca se nisem ganol iz sobe. Okreval sem počasi sicer, ali bil sem grozno slab. Jel bi bil rad, pa mi niso dali, le toliko sem dobil, da sem dušo nekoliko privezal. Kolikokrat sem vzdihoval: „O, ko bi imel sedaj-le tisto vino in kruh, ki sta mi ostajala pri Korošcu, kako bi bil srečen!“

Nekega dné nastane grozen krik spodaj na ulici, vse je vpilo: „Bežimo, bežimo, Rusi gredo!“ Sam nisem vedel, kaj je. Stopim na ulice, da bi poizvedel, kaj se je zgodilo, pa tu se je mešalo vse, kakor na sodnji dan. Konji suhi, kakor gredeljni in komaj na pol živi, vojaki vsi razcapani in smrtnobledih obrazov so drli skozi mesto. Nihče ni imel niti sablje niti puške; videti je bilo, kakor bi bili vsi berači celega svetá od smrti vstali in se tu nakopičili. Povprašam nekega starca, ki je stal zraven mene, kaj to pomeni, in ta mi razodene vso nesrečo francoske armade. Kaj mi je bilo začeti? „Tukaj pa vendar ne ostanem,“ pravim sam pri sebi, „in če me imajo vže Francozje tako pri pičlem, da komaj živim, kaj bodejo še le Rusi z menoj počeli. Jermene mi bodo drli živemu po hrbtu, pa je prodajali za čizme.“ Brzo stopim nazaj mej svoje bolne tovarše, ki so pa bili zapustili posteljo vedel vže vsi, ki so se le količkaj mogli ganoti, ter šli — Bog te obvaruj — kamor je kdo mogel. Urno natvezem svoje cape krog sebe, vrh črevljev obujem še velike opanke iz klobučevine, ktere sem nosil preje po sobi, in mesto svojega plašča zagrabim veliko husarsko haljo, v ktero

sem se ves zavil. Kakor sem bil vže slab, vendar sem jo prvi dan še precej dobro mahal dalje; razven nekaj denarjev in malo kruha nisem imel nič s seboj. Drugi dan sem jel vedno bolj pešati, mraz me je bil prevzel in čim bolj sem se zavijal v svojo haljo, tim bolj me je zeblo. — Proti večeru pridem do neke bajte, pred katero je ležal erknjen konj, kteremu pa je manjkala na zadnjem bedru cela kepa mesa. „I tu-le noter bom nekoliko stopil,“ pravim sam pri sebi, „da si zakurim ogenj in ogrejem nekoliko zmrzle ude.“ Pa kako se razveselim, ko najdem v hiši vže ogenj zakurjen, zraven njega pa človeka, ki je meso pekel. Zaprosim ga, da bi še meni dovolil prostorček pri ognji, kar je prav rad storil: potem pa si jameva pripovedovati svoje dogodbe.

„Bil sem stotnik pri generalu Ney-u,“ jame mi praviti. „Ko smo zapustili nesrečno Moskvo pošlje Ney en oddelek naše armade prek Dnjepra, da bi se potem na drugi strani pridružili glavnej armadi. Pa kdo popiše naš strah, ko najdemo most podrt, za nami pa se prižene Rusov ko listja in trave. Ni bilo dolgo premišljevati. Dnjeper je bil premrznjen, toraj zapové Ney armadi nastopiti nevarno pot po ledu. Komaj sta bili dve

stotniji vojakov sredi Dnjepra, ko se jame led gugati, in ko bi trenol, pogreznejo se vojaki v vodo. Videvši, da tu ni moči na drugo stran priti, zdirjam dalje ob vodi, da bi si poiskal varnejši kraj, pa led je bil vže povsodi nalomljen. Kazalo mi ni družega, kot vdati se grozovitej osodi. Varno stopam po ledu, peljaje za seboj konja, in z veliko težavo pririnem jo vènder srečno na drugo stran. Lakota in mraz sta me hudo trla, pa premagoval sem se, kolikor je bilo moči; namenil sem se bil proti Galiciji, da bi ondi obiskal nekega zuanca, ki bi mi potem pomagal priti v mojo domovino. Denes pa mi je poginol konj in sedaj ne vem, ali bom še kedaj videl svoj domači kraj.“ —

Videti, da še precej razumljivo slovenski govori, se mi je koj dovzdevalo, da ne more biti rojen Francoz. „Gospod,“ pravim mu, „ne zame-rite, če vas vprašam, od kodi ste doma. ker se midva še precej dobro razumeva po besedi, jelite, da niste Francoz?“

„Jaz sem Dalmatinec,“ odgovori mi, „moji stariši živé v Šibeniku in imajo ondi lepo premoženje, ali kaj, ker ga ne bom nikdar vžival; tudi mene bode krila ledena skorja v tej sovráznikovej deželi, kakor vže marsikoga.“

Revež se mi je zelo smilil, videti ga tako pobitega. „I no,“ pravim mu, „je vže hudič, kder ni Boga. Jaz sem tudi daleč doma, blizu Krašinj, kder se gre proti Ljubljani, če veste, kde je. Meni se je dobro godilo pri Korošci, vsako nedeljo sva ga pila s starim Bučem pri Šemku kaka dva bokala ali pa še več; tukaj moram pa gruditi suhe skorjice, pa še tih mi manjka; glejte, tako-le je. Pri vsem tem pa vender še ne obupam; Martinčev gospod so dejali, da Bog nikoli ne pošlje nesreče brez sreče, oni pa vže vedó to, ker imajo sveto pismo. Nič se ne bojte, gospod, v strahu božjem bova vže podrgnola to nesrečo. Ker vam je konjiček poginol, bova se pa njegovega mesa poslužila ter si ga napekla za več dnij, mej tim časom bova pa vže prišla do kakih usmiljenih ljudij!

Siromak se je nekoliko potolažil. Napolnila sva malihe s konjskim mesom, potem pa jo odrinola dalje. Hodila sva, da se Bogu usmili. Štirinajst dnij nisva imela nič gorkega v ustih in večkrat sva vže mislila, da naju mora biti konec, pa Bog naju je bil vender ohranil. Slednjič prideva na avstrijansko zemljo v Dembico, neko vas blizo Tarnovega, kder je imel stotnik znance.

Jokaje je obžaloval sivoglavi Poljak, ki je bil stotnikov boter, — kakor mi je pravil — najin revni stan; kajti bila sva suha ko smrt, vsa razcapana, noge ozeble in vse žuljave. Mojega tovarša je dobrotljiva gorkota v sobi tako prevzela, da je zbolel in več tednov ni mogel iz postelje. — Blagi mož nama je rekel, naj ostaneva pri njem do vzpomladi, kar sva prav rada obljubila.

Stotnik se je celo zimo doma držal, ker je bil silno slab, jaz pa sem hodil po vasi, kolikor se mi je poljubilo. Kmalu sem se bil privadil poljskega jezika, in ker nisem imel pri svojih dobrotnikih nobenega opravka, hodeval sem v krème, kedar sem imel kak bor, in tu v veseli družini mej samimi Poljaki popevali smo poljske pesni in pili „vodko.“ —

Mej tako družčino mi je zima kmalu minola in bil sem zelo vesel, da pridem zopet domov. Kolač sva jela še v Dembici, potem pa sva se odpravila na pot. Stotnikov boter je napravil zadnji dan še gostijo, da nisem še nikoli pri taki bil. Ves dan in vso noč smo ga pili, godeci so igrali in jaz sem vrtil urne Poljakinje, da je vse vprek letelo. Slednjič me še prosijo, naj jim zapojem kako slovensko narodno pesen. Brzo

jim zakročim znano fantovsko, in da bi se svojim plesalkam bolj prikupil, začnem:

Na Poljskem imam eno,
Na Kranjskem pa dve,
Pa poljska je gorša
Ko kranjske obe.

Tisti večer nisem nič drugače mislil, kakor da sem v Šemkovi krčmi doma, kder smo se včasih tako dobro imeli. Da bi bil ves „kranjski fant od fare,“ vtaknem velik „pušljec“ za klobuk, kateri so mi naredila dekleta.

Drugo jutro se posloviva s preljubljeno hišo, in kakor rad sem šel domov, vendar se mi je inako storilo, ko sem zadnjič segel v roke čvrstim Poljakom in Poljakinjam. Še jedenkrat krepko zavriskam na poljskej zemlji, potem pa se odpeljeva proti ljubemu domu.

Ravno binško soboto večer okoli devetih prideva v št. Ožbolt na pošto. — Ljudij je bilo povsodi vse polno, toraj sva komaj dobila prostora v stranskej sobi pri majhni mizici. Po večerji pijeva še polič vina ter si napraviva tobak, zvenaj pa je bil voz vže pripravljen, ker sva sklenola še tisti večer peljati se do Krašinja. — Nama nasproti pri drugej mizi je sedelo kakih osem prav čvrstih korenjakov; imeli so na mizi bokal

vina in veliko skledo mesá, ktero so brez vilic in nožev tako srdito trgali s svojimi velikanskimi prsti, kakor bi bili vže devet dnij tlako delali. Jaz je pregledujem in pregledujem, pa vender nisem mogel nobenega vzpoznati, čeravno mi je bila znana vsa št. ožboltska fara in še velik del Moravske. „Kdo bi bili ti ljudje,“ mislim si, nič kaj prida jih ni videti.“ Delal sem se, kakor bi se nič ne menil za-nje, skrivaje pa sem je vedno opazoval: Videl sem, kako so ogledovali stotnika, in kedar je ta pogledal na svojo zlato uro in se je verižica zalesketala, vselej so se spogledali in velik hrust črnih vlas, ki je sedel na oglu mize, je večkrat sunol svojega tovarša s komolcem v rebra ter mu pomežiknol z očmi. „Naj bolje bo,“ pravim sam pri sebi, „če se preje ko mogoče odpraviva izmej te družčine,“ zatoraj tudi stotnika opomnim, da bi skoraj šla.“

„E kaj,“ pravi mi, „vsaj se nama ne mudí. Denes sem tako vesel in dobre volje, veš kaj, dajva ga še en poliček.“

„I če ste pa vi pri volji,“ pravim mu, „sem pa jaz tudi. — Hej, ti mlada, prinesi ga še en polič, pa le hitro, če hočeš, da se pridem jutri k tebi ženit!“ pravim natakariči, ki ni bila no-

bena druga, kot Balantova Jerica; ona me ni poznala več, jaz sem jo pa. — Mej tem, ko midva pijeva še tisti polič vina, zmuzajo se oni potepuhi počasi ven, da sam nisem vedel kdaj, in ko se ozrem po njih, sta sedela še samo dva pri mizi. Jaz sem ga imel vže nekoliko v glavi, ker sva se ga bila vže preje na Vranskem na lezla. toraj se nisem dosti menil za nje.

Bližala se je vže polnoč, ko zapustiva krčmo ter skobacava na voz. „Gospod“, pravim stotniku, ko smo drdrali ravno mimo Rozinovega hleva, „pištole pa le imejte pripravljene, po tej-le dolini ni nič kaj prida ljudij.“ — „Nič se ne boj“, pravi mi, „je vže vse pripravljeno.“

Pridemo ta kraj znamenja, kder se pravi: „za Bajarji.“ Noč je bila temna, da še ceste nismo razločili pred seboj. Sedaj nekdo prav čvrsto zažvižga. „O Jezus, Marija, kaj bo pa sedaj!“ zavpije voznik in lopne po konji, da je šel, kakor bi ga bil veter nesel. Zdajci zašumi grmovje kraj ceste in šest možakov skoči k voza. Še sedaj mi je pred očmi tista strašna noč. — Jaz planem z voza, skočim k bližnjemu plotu, odlohim kol in bijem kakor besen krog sebe. Videl sem, kako so mahali s koli po stotniku, kterega

so bili izvlekli iz voza. Dvakrat se zablisne in — pok, pok! zagrmi po dolini. Strašno kletje se začuje. „Ubijte ga, ubijte hudiča, mene je vstrelil!“ drl se je gromovit glas. —

„Prokleti morilci! — Ali ni več rešitve za-me! — o Bog!“ Te besede so bile zadnje, ki sem jih čul iz stotnikovih ust. Zaletim se mej ubijalce, da bi rešil svojega dobrotnika, pa zdajci me loputne nekdo prek glave, da se zgrudim nezaveden na tla.

Dan se je vže jel delati, ko se vzdramim. Pogledam krog sebe, zdela se mi je vsa sinočna dogodba, kakor bi se mi bilo senjalo. Spravim se po konci, pa noge so se mi tresle, kot šibe. Po vlaseh in za vratom po srajci se je držala sesedena kri kar v žmukljih. Počasno grem kraj ceste in kaj zagledam? Pod mejo je ležal moj stotnik mrtev. Bil je ves slečen, samo krvava srajca in spodnje hlače so mu krile telo. Glavo je imel vso razbito, trebuh razparan, roke in prsi strašno razmesarjene. Groza me je izpreletela, ko zagledam to nečloveško delo; zgrudim se zraven njega na tla in jokam se milo, kot otrok. —

Po cesti od Blagovice gori pride star berač. „Mož“, pravim mu, „lepo vas prosim, dobodite“

kacega človeka, da to-le mrtvo truplo kam spravimo“. Berač me nekaj časa gleda, potem pa povpraša: „Kdo pa je bil ta človek?“

„Moj prijatelj“, rečem mu, „prišla sva skupaj z Ruskega“.

„Francoz tedaj,“ zamrmra in zmaje z glavo. — „Veste kaj“, pravi potem, „jaz vas ne poznam, vi pa mene ne, toraj ostane mej nama, kar vam bom povedal. Tu-le v našem kraju je vže sploh navada, Francoze pobijati, zatoraj si ne upam vaše želje izpolniti, potlej bi še meni slaba pela. Meni to tudi ni kaj všeči, da s timi reveži tako živinsko ravnajo, vsaj so ljudje, kakor mi, pa povedal vam bodem nekaj, kar sem čul sam iz verjetnih ust, pa veste, da mej nama ostane. — Pravijo, da so nek gospod — Bog jim bodi milostiv — obljubili vsakemu sto dnij odpustka, kdor kacega Francoza ubije. Pa molčite o tem, ne zinite nikder besedice; — kajti jaz sem vže star, bodem kmalu umrl, nečem tedaj, da bi zavoljo tega rajtengo dajal pri Bogu, ker take reči okoli trosim. Verjemite pa le, je res, kar sem vam povedal. Ne mislite, da je ta prvi Francoz, ki je tukaj poginol, o ne, je vže dosti njegovih tovaršev šlo tja, kder ni muh.

Če ste zadovoljni, prinesem vam rovnico, pa ga bodeva kar tukaj pokopala.“

Kaj sem hotel družega storiti! — Berač mi prinese kmalu rovnico in predno je priplavalo solnce izza gor, ležal je vže moj prijatelj v hladnej zemlji.

Doma so bili zelo veseli, ko me zopet vidijo; mati so se samega veselja jokali; kajti mislili so me vže zdavnaj mrtvega. Pripovedovali so mi, kako so po št. ožbolski dolini Francoze pobijali, jaz pa sem molčal o vsem, kar sem vedel in tudi rano na glavi sem skrbno skrival, dokler se mi ni zacelila. Še le, ko so bile vse francoske homatije v tih krajih končane, povedal sem celo prigodbo.“

Tako mi je pravil Dobrovoljec „o črnem grabnu“, katero ime je po Slovenskem sploh znano.

IV. Stara korenina Krašinjских županov.

„**V**časih je vže še bilo, včasih, a sedaj ni več tako!“ sliši se sploh govoriti mej starimi možmi, ki ne morejo dosti prehvaliti nekdanjih dobrih časov. Te misli so bili tudi oče Dobrovoljčec v nedeljo popoldne v Županovi gostilnici.

Bilo je vže pozno popoldne. Visoki jagnedi, ki stoje pred Županovo hišo, obsenčevali so farovško dvorišče, bela streha na zvoniku pa se je lesketala v rumenih žarkih zahajajočega solnea. V Županovi krčmi je sedelo pri vsih mizah polno pivcev, katerim je bilo rumeno vince vže precej glave razgrela, in marsikateri očanec sivih vlas je zakrožil denes zopet s hripavim glasom kako staro slovensko, katero si je bil še zapomnil od svojih mladih let. Veselje vse družčine pa je bil krčmar Jože, najveselejši mož cele vasi. Kot vrtalka se je sukal po sobi, ploskal z rokami, dleskal s prsti ter se tako sladko smejal svojim

gostom, da so ti samega veselja dali še za par bokalov vina in Žibertov Marka, nekdanji najbolji kotrobantar, — kakor je sam pravil, — rotil se je pri vsih sedmerih kofernicah, da je ni take krčme več od Ljubljane do Dunaja, ako bi je tudi po dnevi z lučjo iskal. —

Ko se je naveličal smejati, vsel se je k drugi mizi, in tu je jel pripovedovati razne reči iz svojega življenja. Pravil je, kakó se je odrezal ogrskim huzarjem po madjarsko, ko ga niso pustili iz hiše. „To so bili sami mustačasti, črni cigani“, dejal je, „hoteli so imeti „palenke“ in špeha, jaz pa sem je odrinol od dverij in rekel moško: „Sem emberek Madijar idam na Beli grad!“ potlej so me pa pustili. — Drugokrat so prišli pa Čehi, ko so se najeli in napili, začne me naganjati suh trobentar, rekoč: „Zatraceni sedlák, kde jest dceruška tva?“ jaz pa sem rekel: „Basama, jaz nejsem sedlák, sem paholek, paholek, nejmam dcerušky!“ Pa je bilo vse dobro.

Jaz in učitelj sva sedela v drugi sobi, in čeravno sem bil tisto popoldne nekako melanholičen, vendar sem se moral na vse grlo smejati krčmarju Jožetu, slišavši ga tako moško govoriti madjarski in česki. „Jožko“, pokličem

ga, „idite nekoliko k nama, vaša bisaga je vedno polna šal, bodete še nama katero povedali, zapojte najpreje tisto slovaško od „husičke“

„Koj, koj, le počakajta.“ — Sedaj se je zasukal nekoliko krati po sobi, plosknol z rokama, pogledal kvišku in sladko smeje se jel je peti:

Zletela husička,
Zletela husička,
Padla sred potočka,
Pila vodičku
vodičku
Pila vodičku.
Tralala la la la.

„Te pesni se ne nauči noben Krašinjčan“ jel je ponosno pripovedovati, ko je odpel. „Jaz sem dal vojakom šest bokalov vina, da so me je naučili. Celo noč smo ga pili; — vojaki so peli, jaz sem je pa poslušal, — presneta kapa, pa sem se je naučil.“ —

„Jožko! sedaj pa še povejte, koliko sta starim Ožinjevcem vina popila, ko ste ga to pesen učili“, pravi učitelj.

„Rac bic bac, cel sod sva ga popila, prav cel sod, jelite oče Ožinjevec“.

„Da, da Jože, ti vže veš, cel sod sva ga popila, pa ga bodeva še jeden sod, predno se je naučim“, pravi stari Ožinjevec s širokokraj-

nim klobukom, ki je sedel pri drugi mizi in je vže tacega matevža imel, da mu je bila glava vže čisto na mizo zlezla.

Mej takovimi vesellicami se je bila noč kmalu približala. Krémár postavi luč na mizo, položi zraven svečnika velik utrinjač, kakor krojaške škarje, potem pa se jame zopet glasno krohotati, da se je po vsi vasi slišalo.

Mej tem se odpro dveri in v sobo stopi stari Dobrovoljec z vrečo črez ramo. — „Dober večer vam Bog daj!“ reče ter se vsede vstric mene k mizi. „Jože! pol frakeljna žganja mi bodeš prinesel, vina ne pijem, ne stori mi nič kaj dobro, žganje pa pogreje po trebuhu, jeli ti“. To rekši se obrne k meni, izvleče iz žepa svojo pipo ter me poprosi tobaka.

„Kaj pa ste nosili v vreči?“ vprašam ga, ko mu ponudim mehur.

„I tja-le h Kruljcu sem bil šel, obljubil mi je bil pol mernika ječmena, pa ga še ta globuzda ni omlatil; vže dve leti mi ga je dolžan, pa mu kar ne gre iz pesti, ne vem, kdaj ga bodem dobil.“

Ko pijemo dalje, začne Dobrovoljec: „To-le je vže stara kréma, stara, najstarejša v Krašinji. Tukaj so bili vsi krašinjski župani doma; tedaj

menda še ni bilo „purgarmojstrov“, kakor sedaj. Takrat, ko so krašinsko cerkev zidali, ležal je mojster cel dan na županovem hlevu ter pre-mišljeval, kako bi zobókal cerkev, da bi se strop ne podrl. Tedaj niso bili zidarji menda še tako umetni, kakor dan denašnji; sedaj pa Lah vse naredi, Lah. Tukajšnji župani so bili zeló sloveči, pol Krašinj je bilo njih; ua te-le njive, ki jih imate pri vas, pri Miklavei, Opaltarji in pa na farovško Reber so samo bob sejali. V cerkvi so imeli posebno rakev, kamor so pokopavali župane. Vsaj ste videli predlanskim, ko so cerkev popravljali, kake velike truge so bile notri, to so bile vse županske. Pa kaj še to, hiša, hiša je bila denarna. Tu je bila jedina krčma todi okrog, — meni so vse to stari oče pravili, Bog jim daj nebesa, oni so pa vže vedeli, — naj-imenitnejši ljudje so tukaj ostajali, celó cesar Jožef je prenočil v tej-le sobi, kder je sedaj šola. Kaj mislite, celó cesar je ležal na županovih posteljah. Sedaj je pa vse proč, nič več ni tistih dnij, kot so bili nekda. Takrat sem imel več srebra v žepu, kot imam sedaj kufra. Pa kaj čemo, Bog nas tepe, ker smo jeli Krašinjani nekoliko poredni biti, pa vsaj so drugi tudi.

Jaz še pomnim, ko je bila ta-le hiša lesena. Potlej si je pa predzadni župan — Jurij mu je bilo ime — izmislil, da bi si hišo sezidal tako, kakoršne imajo v Ljubljani, ker so začeli tudi drugi Krašinjani hiše zidati, namreč Burgar, Korošec, pa rajni Boldin tudi. To je bilo tisti čas, ko so se začele francoske vojske, ko sem jaz še pastirčeval, oče so pa jelševe kole zabijali in brano delali za novo županovo hišo; kajti tukaj je bilo preje močvirje. Stari župan Jurij je kmalu potem umrl, in najstareji sin Matevž je prevzel gospodarstvo. Takrat sem jaz začel ravno fantovati. Vojskine homatije so se jele čedalje bolj motati, dan na dan so šli vojaki skozi Krašinjo. Bilo jih je videti, kakoršnih je kdo hotel: Črne Jurje, Ulanarje, potlej pa tiste — kako se jim vže pravi, — ki so imeli kosmate kape, grozno veliki ljudjé, in Bog vedi koliko še drugih. Pri nas so bili takrat nekaj časa Bavarci, oh, ti so imeli godbo, da še nisem nikdar take slišal. Mladi župan se je takrat ravno ženil, imel je svojo nevesto v Moravcáh. Nekega večera zaprosi generala, če sme iti z njegovo „bando“ v Moravče, ker je bil ravno god njegove prihodnje žene. General mu dovoli. „Samo to“,

pravi, „glej, da se mojim ljudem kaj ne zgodi.“ „Nič bati“, pravi župan, „vsaj pojdejo fantje z nami“. Proti desetim zvečer se zberemo na „Kanal“, kder je vže od nekđaj fantovsko zbirališče; „banda“ nas je vže čakala. — O pol jednajstih pridemo v Moravče, kder je vže vse spalo, le fantje so ukali po vasi. Zdajci pa se oglasi tisti véliki boben: bom, bom, bombom, bom, da so se kar Moravče tresle. Ko bi trenol so bile luči na vsih oknih, ljudje pa so drli na vežne prage gledat, kaj se godi. Vsi Moravčanje so bili takrat po konci, krčmarji so nam prinesli vina, da re veži nismo vedeli kam ž njim; jaz sem ga bil vže takó sit, da sem ga rajncemu Měhu za štebale vlival. Domov prišedši je župan vojakom še posebej postregel ter je dobro obdaroval.

Kmalu potem se je župan oženil; zeló mi je bilo žal, da nisem bil pri njegovem ženitovanji, peljal sem bil ravno Korošcu hraste v Trst. — Mlada županja je bila žena, da malo taciĥ, mož jo je neizrečeno ljubil, pa kaj bi je tudi ne bil: bila je pridna gospodinja, molila je rada, delala tudi, kaj pa se hoče še več. Tedaj so bila dekleta sploh še vsa drugačna, kot so pa sedaj, ko nosijo tiste obroče, da bi človek moral kmalu podboje pri dverih

podreti, da bi se baba v vežo skobacala; pa tudi spačene še niso bile tako, kakor dan denašnji, ko je res vže navada, kakor vi, gospod učitelj, večkrat pravite, da tisti, ki preje pride, preje melje.

Pa Bog je vže tako hotel, da je žena ravno ondi življenje končala, kamor je najraje hodila: vedno je hodila po božjih potih, pa jo je tudi na božjem potu doletela smrtna ura. Bilo je 1805. leta, še sedaj dobro vém. Pred velikim šmarnom zjutraj se napoti žena k Novi štifti na Štajersko. Mož jo je prosil, da bi se peljala, ona pa mu kratko odgovori: „Ljubi moj Matevž, potlej bi šel pa konj na božjo pot, ne pa jaz.“ Bila je tisto jutro nekako otožna. Po farovški Rebri gredé pa se obrne nazaj in pravi možu: „Matevž, še sedaj-le me poglej, vsaj potlej me ne boš več videl!“ in žena je res vedela. — Po noči pred velikim šmarnom se oblak utrga in pri Novej štifti nastane tak naliv, da je hotelo vsa poslopja odnesti. Romarji so ležali na nekem oséku, mej njimi tudi županja. Na krat se pridrví voda, prekuene osék in odnese romarje s seboj, le malo se jih je rešilo.

Veliki šmarijin dan sediva sè županom tam-le v veži pri mizi — okrogla miza je bila, še vse dobro pomnim — jaz sem sedel pri oknu in pil polič

vina, na drugi strani pa župan. „Kaj praviš Jaka“, reče mi, „kaj to pomeni, da sem denes tako žalosten, nekaj me skrbi, pa ne vem kaj“. „I no“, pravim, „včasih vže tako pride človeku, da ima skrbi, pa ne vé zakaj, nič se ne meni zato, bode vže prošlo“. Komaj dobro izgovorim, ko stopi v vežo Šimenčev hlapec Jernáč. „Matevž!“ pravi županu, „nikar se preveč ne ustraši, nekaj ti bodem povedal — žené ne bodeš več videl, utonola je. Vsi krašinjski romarji so potonoli, samo jaz in pa še dva druga smo ušli“. Župan je kar pal po mizi in tako strašno jokal, da še nisem slišal nikdar kacega moškega tako jokati, menil sem, da bode znorel. — Županjo so pokopali pri Novi štifti, ter jej postavili na grob železen križ, ki se še dan denašnji vidi. Župan pa je umrl kmalu po tej strašnej zgodbi. Tako se je razkosalo nekdanje županovo premoženje in razprodalo mej vaščane, hišo smo pa pre naredili v šolo.

Toliko nam je povedal Dobrovoljec o nekdanji mogočnosti krašinjskih županov, potem pa je izpil svojega pol trakeljna žganja ter šel domov. Nama pa je krčmar Jože še jedenkrat zapel od „husičke“, potem pa sva se spravila v postelj.

V. Železni križ.

Svatovščina je bila pri sosedih v ponedeljek po tisti nedelji, ko se bere evangelij svetega Matevža: „Nihče ne more dvema gospodoma služiti,“ in jaz sem bil tudi pričujoč. — Svatje so šli zjutraj v bližnjo vas na Koréno po nevesto in jaz sem šel ž njimi; kajti vedel sem, da mi ne boče manjkalo tvarine pri takej priložnosti značaje in navade svojih vaščanov bolj na tanko opazovati, izvlasti ker so bili mej svati takošni možjé, o katerih sem vedel, da bodo veselje cele družčine.

Prišli smo na Koréno. Tu se je godilo vse tako, kakor se sploh godi pri slovenskih svatovščinah. Nevesta Zéfa se je jokala, menda sama nevedé zakaj, družica Marijanica se je jokala, ker je videla sestro jokati, ženin pa se je držal, kakor smrtni greh. Jaz nisem hotel tih treh skesanih oseb niti tolažiti niti milovati, ker nisem vedel, s čim bi bilo bolje začeti, temveč šel sem na vrt, kder so sedeli vsi moji tovarši

in tovaršice v strahu božjem se razveseljevaje. Naš vže poznani krčmar Jožko je pel od „husičke“, oče Ožinjevec so učili učitelja neko polko, ki se pričinja in končava z dolgočasnim „tra — tra — tra — tráa“, v sredi pa se tudi dokaj ne izpremeni, Lukin Janez pa je streljal in vriskal, da mi je vse po ušesih zvonelo. — To se je godilo na Korénem in to je bil še-le začetek.

Po tem začetku je bila poroka, po poroki pa smo se vseli k velikanskim mizam, kder sta imela prvo mesto oče starešina in mati teta.

Vse popoldne sem sedel potolažen v strahu božjem pri mizi, ne mené se niti za godee niti za starega Ožinjevca, ki je pravil tisto staro povest: „Kako se je jokala nevesta Rebeka, ko je šla od poroke, ženin Izak pa se je smejal in ukal, ker se je bil tako dobro oženil; pozneje pa se je Rebeka smejala, ko je prevarila moža, Izak pa se je jokal, ko je izvedel, da je mesto zajca kozla večerjal.“ — Vse to me ni dokaj zanimalo, pričakoval sem zvečer še vse kaj boljšega, ali goljufal sem se. — Proti večeru me jame noga boleti, ker me je bil zjutraj proti Korénemu črevelj ožulil, in moje veselje je bilo uničeno, uničeno za celi večer. Žalosten in zamišljen sem sedel kraj

družice, kakor bi bil premišljeval vse nezgode tega sveta, družica pa se je smejala na ves glas, menda zato, ker sem bil jaz žalosten in osoren.

Vže sem mislil zapustiti veselo družčino in podati se v postelj uživat blagega pokoja, ko stopi v sobo po vsi vasi dobro znani beráč Mrtanovec, golorok in gologlav.

„Vošim dober večer,

Pa zalo hčer,

Da bode znala pisat' in brat'

Pa fante štémat',“ — jel je narekovati po svoji stari, šaljivi navadi, vrgel veliko, vso zakrpano maliho v kot za peč, ter se meni nič tebi nič vsel k mizi.

„Glej ga Mrtanovca“, pravi Flerijanek, majhen, suh možiček, „kdo pa je vže tebe klical? Ti moraš biti vender povsodi, kakor podrepna mha.“

„Klicali ste me, klicali oče Flerjan!“

„Morda ste vže pozabili, je vže dolgo od vnan',“ jel je krožiti s hripavim glasom, zraven pa se tako štrašno grdo držal, da bi bil človek mislil, da je kak strah iz Voltairejevih iger.

„Kde imaš pa citre“, vpraša ga dalje Flerijanek, „sedaj-le bi nam lahko katero zasviral?“

„Veš Flerijanek, duša božja, citer pa nimam več. Glej hudimana, citre bi bile mene ob grúnt pripravile, ko bi ga bil kdaj imel, le počakaj, naj ti povem, kakó so me bile nairhale. Bilo je le-ono leto, ko je bila vojska na Laškem. Nekega večera pred pustom pride ta-le Ajdinar k meni ter me prosi, da bi šel ž njim pod Lipovico citrat, ker gori so imeli fantje navadna shodišča, ko je bila še Lenčika doma.“

„Pes te potiplji“, pravim sam pri sebi, „vsaj bi bilo res dobro, ako bi nekoliko postopil tja gori. Tobaka ravno nimam, črevlje bo treba dati nakovát črnemu Jurju, dobro bi bilo, ako bi si kak bor prislužil. Le stisnem citre pod kožuh ter jo vrežem ž njim pod Lipovico.“

Gori sem citral in citral in bil sem si vže toliko prislužil, da bi bil lahko tobaka kupil in črevlje dal nakovát, pa Bog ti ga vedi, kaj sem mislil, da sem se ravno takrat udeležil družega naglavnega greha, lakomnosti. Dejal sem sam pri sebi: „Bôre za tobak in črevlje imaš vže v žepu, tih ti nihče ne odvzame, kaj pa, ko bi še nekoliko zabrenkal, pa bi si zaslužil za frakelj žganja.“ In res začnem brenkati. Ravno sem najhujše pritiskal, ko dveri zaškripljejo in v sobo sto-

pita dva žendarja. Mene nista koj videla, torej skrijem brž citre za peč. Pa sam hudir mu je menda povedal za-nje: ker segel je za peč, pa jih je vzel. Fantine sta spodila ven, meni pa sta rekla, naj pridem v grajščino po citre. — „Le imejte jih doli“, dejal sem, „po-nje pa vže ne grem ne, nemara bi me še kaj pripravili.“ Konec tedna mi prinese birič, tisti suhi, sključeni dedec, zaplato papirja, rekoč, naj se oglasim pri gosposki in za tisto zaplato sem mu moral plačati pet krajcarjev. — V grajščini so mi dali citre nazaj, ali moral sem plačati odškodovanja štiri dvajsetice, eno pa za priklado, da bi te hudirja, pa je šel zaslužek in pa še drugo zraven. Nekoliko jezen, nekoliko žalosten stisnem citre pod pazduho ter grem proti domu. Prišedši na Korošček travnik do tistega krivega gabra, pa pravim: „Ves dobiček je šel gospodi v mošnjiček; jaz pa ne bom gospodi služil, ki ima sama dovolj. Hvala Bogú, citre, dolgo sem vas imel, ali kamor je šla krava, tja naj gre še tele“, in — lop! — treščim je v gaber, da so se kar razletele. Od takrat imam pa mir pred gosposko.“

„Mrtanovec, zakaj si pa podplate odtrgal pri črevljih?“ vpraša ga Škante, velikanski mojak, ko je jenjal pripovedovati.

„Raca na vodi, kaj pa tebe brigajo moji podplatje. Zató sem je odtrgal, ker jih ne potrebujem. Lanjsko vzpomlad sem nosil gnoj gori-le v Jurčetov breg, — presneta bodi, toliko sem ga nesel, da ga Mehéle s svojo kljuso, tisto suho, še toliko ne pelje ne, — pa sem ga nesel naravnost navkreber, pa mi je izpodletelo, pa sem pal tako nazarensko, da se je ves gnoj na-me zvrnil. Od takrat pa, primojruga, sem tako obljubo storil, da ne bom vse življenje več polgroša na podplatih raztrgal, pa ga tudi ne bom.“

Mej svati je nastajal vedno večí hrup, kolikor bolj so se praznili kozarci. Meni začne prihajati vroče v tesnej sobi, torej si napravim tobak in grem pred hišo na klopico hladit se. Nisem dolgo sedel, ko tudi Mrtanovec pricenea s svojo maliho ven ter se vsede zraven mene. Nekaj časa sedim tiho pregledovaje zvezde na nebu, kar se domislím železnega križa, ki je stal samotna v kotu na pokopališči. Večkrat sem ga skrbno ogledoval, ali ni bilo moči izvedeti, kdo leží pod njim, ker so bile črke vže vse razpraskane, vaščanov pa mi tudi ni vedel nihče povedati družega, kakor da je oní človek pri nekem požaru konec storil, kar je moja radovednost še bolj zveksavalo.

„Oče“, pričnem po kratkem molčanju, „vi ste vže zeló stari, skoraj najstarši v naši fari, povejte mi, kdo je pokopan pod onim križem, ki stoji v kotu na desnej strani kapele.“

„Blneški vrtnar — Smolarjev Tone so mu rekli; mora vže biti blizu šestdeset let, kár je storil nesrečno smrt.“

„Ali mi ne bi mogli povedati kaj več o njem?“ vprašam ga dalje.

„O pač, vse še dobro vém, kako je bilo. Tedaj sem ravno pustil pri Šimencu pastirsko službo ter šel služiti prvikrat za hlapca k Tonícu. — Poslušajte, bom povedal, kako je bilo s tistim vrtnarjem.“

Nekega večera pridem domov s Črnovč, kamor sem bil mostnice peljal. V veži je večerjala družina, v hiši pa sta sedela pri mizi, — vrtnar Smolarjev Tone in pa rajni Tonícu, Bog mu daj nebeško luč; samo Rezike, domače hčere, ni bilo nikder. Videti, da se stari grozno grdó drži in da tudi vrtnar ne blekne nobene, kar ni bila njegova navada, vsedem se tudi jaz tiho k peči, ter si napravim tobaka; kajti mislil sem si, jima vže kaj navskriž hodi, torej je najbolje, da ju pustim. Ker pa le ni bilo pričakati nobene besede

iz starčevih ust, zato pravim sam pri sebi: „Kaj pa, ako bi ti nocoj prvi zinol, morda ne moreta na tir priti, poskusi.“ In res se pomaknem od peči k mizi ter pravim Toncu: „Ovbe, oče Tonc, kaj vže to, da ste danes tako hudi, sicer ni vaša navada, da bi molčali, nocoj pa ste tihi, kakor sveti Janez v oltarji.“

„Kako se ne bi jezil, ko mi vlastni otroci glavo belijo in grob kopljejo. — Drugi ljudje veste, kaj se godi pri naši hiši, in meni ne pové živa duša nič o tem, in vender sem le jaz oče in gospodar pri tej hiši, jaz moram skrbeti za vse. Oni večer sem slišal ropot pod oknom, ah vedel nisem kdo je, torej sem v stran strelil, od slej pa, pri moji živi veri, ne bom več v stran streljal, meril bom, dobro meril, in stavim, da ga bom zadel, če je tudi sam peklenšček. Bom li videl, če moja stara, oslabela roka še dobro meri ali ne. Koj jutri bom poročil onemu prokletemu mazaču, naj mi ne hodi več krog moje hiše po noči, če hoče imeti zdrava jetra, sicer naj se ga Bog usmili, jaz se ga ne bom. Kdor po noči hodi krog mojih oken, ni pošten človek, ampak tat, ropar!“ Tako je govoril stari ves razburjen in solzé so mu stopile v oči.

To slišavši sem koj vedel, kam pes taco molí. — Tu-le doli v Koroščevi hiši je stanoval takrat nek ptujec, lep mlad fant; od kodi je prišel, tega ni nihče vedel. Pečal se je z zdravništvom; ker pa je bolnike le večidel s puščanjem in mlačno vodo zdravil, ter je toliko časa dremsal in dremsal, da je vsako kapljico krvi iz njih spravil, zató mu niso ljudjé dokaj zapali, zató so ga še-le tedaj klicali k bolnikom, ko je vže duša zapuščala teló; on pa je tudi skrbel, da je vsakdo, ki mu je prišel v roke, zapustil svetne težave ter se preselil v večno življenje. —

Kakor sem vže rekel, bil je zal fant, in marsikako dekle ga je milo pogledovalo skozi okno, kedar se je šetal v nedeljo popoldne po vasi ter pušil iz dolge turske pipe. Toničeva Rezika je bila takrat stara kakih osemnajst let, zala deklica, da malo taci, torej ni čuda, da se je tudi mlademu zdravniku prikupila. Odkar jo je videl prvičrat v domači cerkvi, hodil je vedno tja gori, kar je takrat še tim lože bilo, ker je bila pri Toncu še kréma in ni nihče mogel koj od začetka kaj napečnega soditi; Rezika se je pa tudi rada ž njim kaj pomenila, ker je bil mladeneč

zeló prijazen. Staremu se še senjalo ni, kaj se mej hčerjo in zdravnikom kuha, še vesel je bil, ker je dobil tako zgovornega gosta v hišo. Kdo pa je njuno obnašanje bolj na tanko opazoval, videl je koj, da je mej njima še kaj več, nego zgolj prijateljstvo. Zdravnik je zahajal vedno bolj pogosto k Tonícu, in ker je bil dan vedno krajnoč pa dolga, zato je včasih tudi po noči priromal pod njeno okence, da bi jej povedal še kaj važnega, kar je pozabil po dnevi.

Jaz sem ležal v praproti pred hlevom ter vse dobro vedel te reči. Lehko bi mu bil včasih spodmeknol lestvico, da bi bil telebil na tla in si razbil bučo, pa dejal sem: „Če je všeči staremu in Reziki, naj bo pa še meni; čemu se bom vtikal v norčije, ki mi niso nič mari, slednjič bi še Tonícu mislil, da jaz hodim za njegovo hčerjo, kar me Bog varuj; Reziki pa tudi nočem nagajati, ker me ima rada in mi večkrat kupi tobaka. Naj hodi k nji zastran mene, jaz ne bom imel nič izgube niti dobička, in skupil jo pa bo fant, skupil, če preje ne, pa pozneje. — Takrat je zahajal k Tonícu tudi Blneški vrtnar, tudi čeden fant, samo nekoliko starejši, nego zdravnik. Ker mu je bil oče umrl in je bil on jedini otrok, me-

ral je vrtnarijo popustiti ter prevzeti doma v očetovej hiši gospodarstvo. Videti pa, da možu ni dobro samemu biti, izvlasti če ima veliko posestvo, sklenol si je poiskati tovaršico, ki bi mu pomagala prenašati križe in težave pri gospodarstvu, za kar pa se mu ni zdela nobena tako pripravna, kot Toničeva Rezika. Stari videti, da je fant varčen in priden, tedaj dober gospodar, ni imel nič zoper to, le Rezika se ga je branila in branila, čeravno ni vedela povedati vzroka zakaj. Na svetu pa je vže tako: kar vé jeden, to vé tudi drugi, in tako se je raznesla tudi novica o Rezikinem znanji z zdravnikom kmalu po vasi in slednjič je priromala tudi do očinih ušés.

Ker se je zvečer stari le vedno huje jezil, jel sem ga tolažiti. „Nikar se ne jezite“, dejal sem mu, „jeza vam bo škodovala in slednjič boste še zboleli. Čemu to? Kar potolažite se, vsaj morda ni tako hudó, kakor mislite; mlada kri rada nori.“

„Potolaženi bodite, ahá, to se lahko reče! Le bodi potolažen, če si dekle po norčiji nakoplje nesrečo na glavo, in bodo ljudje s prstom za njo kazali. Kdo bode drugi vzrok, kakor oče, ki ni dosti pazil na-njo. Da bi jo pa temu

pritepencu dal, Bog me ne kaznuj, tega pa ne, ni kratko ni malo, dokler bom mogel še s kakim adom gibati.“

Dolgo se je še mož jezil, vrtnar pa ni rekel ni bev ni mev, ampak zmajal je z glavo, vošil lahko noč ter odšel domov. Mene je jel vže zaspanec nadlegovati, zatorej sem jo pomaknol v hlev na slamo ter sladko zaspal, stari pa je pogasil luč, šel v zgornjo sobo, kder je spala Rezika, in še dolgo po noči stal pri odprtem oknu z napeto puško, pričakovaje krščenega zajca.

Tisto noč ni bilo zdravnika, drugo jutro tudi ne, menda je zvedel starega namere. — V nedeljo zvečer sem ravno konjem nastlal in zobanje napravil, potem pa se vlegel na voz pred hlev, kar pride sem od kózelca zdravnik, pristavi lestvo k oknu in potrka lahno na šipe. Kmalu se prikaže k oknu belo oblečena ženska, bila je Rezika. Dolgo sta se pogovarjala, pa razumeti nisem mogel kaj, le toliko vem, da se je Rezika jokala. Slednjič postopi zdravnik kaka dva klina navzdol, stisne še jedenkrat Reziki rokó ter reče: „Bog te obvaruj in mene nikdar ne zabi“, potem pa zgine za kózelcem. Zdajci se zasliši iz podstrešja strašna kletev in — pok! zagrmí proti

kózelcu. Pa stari je slabo meril, zadel je veje stare belice, ki je stala kraj kózelca, in hruške so se vsule s češuljami vred na tla. — „Zopet mi je odšel hudič“, zarenčal je Tonc ter se napotil naravnost v zgornico hčere zmerjat. Dobro sem slišal, kako je vpil: „Ti grda potepenka ti, tedaj še tega se mi manjka, da bodeš sramoto delala mojej hiši. Le kar pusti mi ga z nimar od slej, če ne ti raztrgam vse cunje, ki sem ti jih pripravil, pa te poženem nago po svetu. Išči si potem živeža, kder koli hočeš, v mojo hišo te nočem več; dobro si zapomni!“

Drugi dan ni bilo zdravnika več v vasi, nihče ni vedel, kam je prešel, le stara kokošarica Katreška je pravila, da ga je videla iti tisto jutro še pred dnem po cesti s popotno torbo črez ramo, ko je ona ravno odmolila zadnji očenaš za duše v vicah ter si napravila po svojej navadi pipico tobačka za zajutrek.

Minoli sta kake dve leti od tistega večera, ko je zdravnik zginol. Po vasi so ga bili vže popolnoma pozabili, le kokošarica Katreška je zmolila včasih kak očenašek za njegovo dušo, ker jej je bil, kakor je večkrat pravila, spraval sitna kurja očesa z nog ter je ni tako grdó me-

saril, kakor druge ljudi. Rezika je bila še zala deklica, kakor popred, le bolj tiha je postala. Stari je ni več silil k možitvi, ker je vedel, da je res še nekoliko premlada, nevarnosti se pa tudi ni bilo bati več od nobene strani, kar je bil odšel zdravnik.

Bilo je krog malega šmarna. Ravno smo bili dokončali košnjo in Tonic nam je napravil dobro večerjo; pet bokalov vina nam je bil dal. Meji pijačo mi pride na misel, — sam ne vém kako —, tisti zdravnik. „Kaj pravite“, začnem proti drugim. „kam je li prišel tisti zdravnik, ki je hodil k nam, nobena živa duša ne vé nič več o njem.“

„Naj bo, kder hoče“, pravi rajni Luka, „nič ni bilo vrednega pri njem, razven puške. Veste oče, prav ste storili, da ste ga odpodili, kakor psa, on bi vam bil še kaj naklepal, gotovo vam bi bil, pri moji zeleni. Veš Rezika, pa nikar ne bodi huda, da tako govorim, je res“, dejal je Reziki, ki je sedela tiho pri mizi, „vsaj sedaj je vže, kar je, pa vender, da rečem, jaz ga nisem nič kaj rad videl. Primojruha, jaz bi bil vže zdavna tam, kder muh ni, ko bi me bil on zdravil. Dvakrat je prišel k meni, ko sem imel vro-

činsko bolezen, pa mi je ta namerkaj toliko vode velel piti, da bi bil kmalu utonol; potlej sem pa poslal po konjederko v Domžale, pa sem bil kar precej dober.“

Vozniki in ptujci, ki so preje pili v stranskej sobi, spravili so se bili vže večidel k počitku, nam pa je vže tudi tekel zadnji bokal, ko se nakrát duri odpró in v sobo stopi velik, ves poraščen mož, 'zavit v črn plašč, na glavi pa je imel oficirsko kapico. Srpo je pogledal po hiši, vsel se v kot k drugej mizi ter zaukazal prinesti polič vina, potem pa ni črhnoł več besedice. Ko je izpil, vrgel je na mizo srebrno desetico, pa je odšel. Mi se nismo dosti zanj menili, ker takrat, ko še ni bilo železnice, so prihajali razni ljudjé po cesti. Ko pa je drugi večer zopet prišel in potem zaporedoma, ob ravno tistej uri in vedno jednako opravljen, začelo se nam je pa le čudno zdeti. Stara Šemkulja pa, ki je prišla vsak večer k nam, naredila je vselej, kedar ga je videla, grozno velik križ in strahoma vzdihnola: „Bog nas varuj hudega!“ Po vasi pa je raznesla novico, da hodi k Tonícu, — Bog in sveti križ božji — rogati v vas.

Neko popoldne nesem v farovž tri kljuko prediva, ki smo ga bili dolžni za biro. Star Andrejček je ravno vežo belil, gospod so pa sedeli na klopci in nekaj čitali. Jaz oddám prediva in ravno mi je bilo na jeziku, da bi bil vprašal gospod fajmoštra, ali je kaj res ali ne, kar ljudje trabuzgajo in stara babščeta po vasi raznašajo: da hodi hudič k nam, ko pride od cerkve sem naš črni gost.

„Kaj pravite gospod fajmošter,“ vprašam jih, „kdo je neki ta-le človek? vedno hodi k nam pa nič ne govori.“

„Kak ptujec najbrže; se mu vže prijetno zdi v tej dolini“, odvrnejo kratko.

„Naka“, pravi Andrejček, ter si popravi svoje ves apnèn slamnik na glavi, „jaz sem to vse drugače uganol. Jaz sem tuhtal in tuhtal, slednjič pa sem brže ko ne na pravo žilo zadél; zlo — zlomek naj me, če ni ta človek na vsem svetu takošen, kakor je bil tisti Korošček dohtar, vsaj ste ga poznali; in pa on bo.“

Fajmošter so zmajali z ramama ter odšli v sobo, z Andrejčkom pa sva tako presodila, da je črni gospod Korošček dohtar; sklenola sva pa o tej reči molčati.

Odkar je začel ptujec prihajati k Tonicu, je tudi vrtnar vedno bolj silil z ženitvijo, bodi si, da se mu je res mudilo, ali pa, da se mu je zdel črni gost nevaren človek, posebno pa, ker se je bila Rezika nekaj dnij sem vsa izpremenila. Ali naj je vže bilo, kar je hotelo, vrtnar je pričakal, česar je vže dolgo želel: tretji ponedeljek zjutraj bila je poroka v farnej cerkvi v kljub Rezi-kinim oviram, ki se je vedno branila možitve. — Rezika, ki je bila vže preje tiha, postala je sedaj še bolj otožna, le malo je govorila, na sa-mem pa je vedno jokala. Mož je mislil, da se jej toži po domu, da pa jej bode pozneje vže prešlo, ko se nekoliko privadi, ali Rezika je le ostala, kakor je bila: tiha in žalostna. — Tudi ptujec je le malokdaj prišel h Tonicu, kar se je bila Rezika omožila, videli so ga pa večkrat po noči hoditi krog Smolarjeve hiše, kar je ljudem še bolj glavo zmešalo in po vasi še več hrupa napravilo.

To je trpelo tja do adventa. Adventno ne-deljo zvečer pridem vže pozno domov z Vranskega, kamor sem bil peljal dva človeka; domá so vže vsi spali, le oče in pa mladi Smolar sta bila še v hiši. Komaj spravim konje v hlev in voz pod

streho, kar začne bítí plat zvoná. Jaz tečem na cesto, da bi videl, kde gorí, tačas pa tudi pri-tečeta iz hiše Toníc in Smolar. „O Jezus!“ za-vpije Smolár, „moja hiša gorí!“ Nihče ni več črhuol besede, kakor besni tekli smo tjakaj, vsak je hotel bítí prvi. Tja prišedši smo našli vže vse v ognji, ljudij pa skoraj nikder nič. Vežne dveri so bile zapahnene. „Oh moja žena!“ viknol je Smolár in zaletel se v vrata, da je kar ključav-nica odletela. Hiša je bila narejena po stari šegi. Spodnji del je bil sezidan, zgornji pa, kder sta imela vse premoženje in tudi postelji, bil je lesen. Dobro smo videli skozi okna, kako je planol Smolár v vže vso gorečo sobo ter nesel od puha omamljeno ženo iz postelje. Srečno smo bili pre-stregli spodaj Reziko, in Smolár se je ravno pri-pravil poskočiti na tla, kar se vdere vsa goreča greda nanj ter ga zagrebe v požar. — Drugo jutro smo našli vse sežgano truplo, ni bilo več znati človeške podobe. Pokopali smo nesrečnega možá kraj njegovega očeta v kot na pokopališči. Toníc pa mu je oskrbel spomenik, ž e l e z e n k r i ž. — Rezika je sicer zopet ozdravela, ali bila ni več tista, kot popreje. Jelo se jej je me-šati in leto pozneje je tudi njo rešila smrt zem-

skega trpljenja. Dva dnij po tistej nesrečni noči našli so mrtvega v Savi tudi črnega gosta, ki ni bil nihče drugi, kot zdravnik.

Škandrov Lovre pa je pozneje pripovedoval, da je videl tisti večer, ko je Smolár pogorel, in je on ravno s hribov prišel, kder je krompir in repo bral, črnega gospoda na Ciceljnu pri Šimenčevem znamenji, kder je grozno milo jokal, potem pa kakor besen zdirjal v dolino.

